

Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei

Beleidsplan Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst

2021-2026

Affligem, Dilbeek, Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw, Ternat

Inhoudsopgave

Inhoud

Inleiding	2
Missie en visie	3
Missie	3
Visie	3
Omgevingsanalyse	5
1. Ligging en bevolking	5
2. Geografische context	10
3. Historische context	15
4. Het gemeenschappelijk erfgoedpakket	21
5. Actoren	29
6. Gemeentelijk onroerend-erfgoedbeleid	36
7. Maatschappelijke trends	40
SWOT-analyse	44
Sterktes	44
Kansen	45
Bedreigingen	46
Conclusies	47
Beleidsopties	50
Doelstellingen	51
Uitbouw van een consultatienetwerk	61
Ondersteuning van vrijwilligers	63
Organisatiestructuur	64
Bijlagen	67
1. Swot-correlatiematrix	67
2. Beschrijving van het planningsproces	74
3. Geraadpleegde literatuur	76

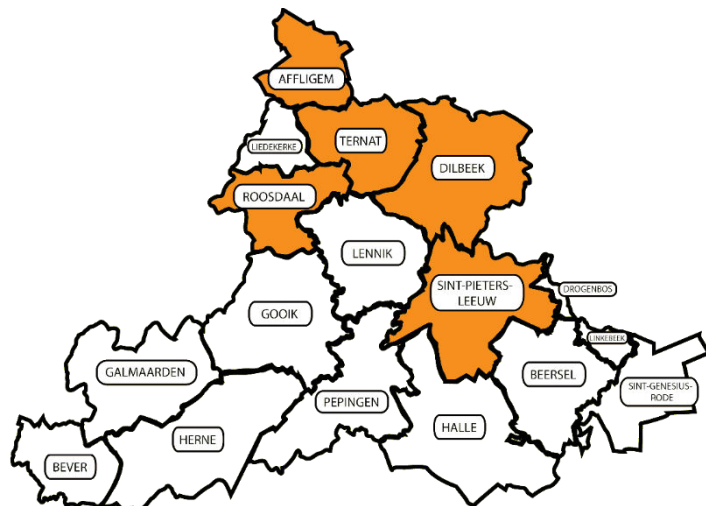
Inleiding

Sinds 2017 zijn vier gemeenten binnen de projectvereniging Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei aangesloten bij IOED Pajottenland Zennevallei: Affligem, Dilbeek, Roosdaal en Sint-Pieters-Leeuw. In de nieuwe beleidsperiode 2021-2026 wordt een uitbreiding van de werking aangevraagd met de toetreding van de gemeente Ternat.

Affligem, Dilbeek, Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw en Ternat zijn vijf gemeenten in het centrum van het land, in de nabijheid van Brussel. De gemeenten liggen in een centraal grensland, want eeuwenlang speelde de geschiedenis van de streek zich af op de grens van diverse gemeenschappen: Romeinen en Germanen, Brabant en Vlaanderen - recent Brussel en Vlaanderen -, Vlamingen en Franstaligen. De rijke grond en de verbindingen met en via het water hebben mensen aangetrokken tot deze gemeenten. Millennia lange bewoning, ontginning, bebouwing en nijverheid hebben geresulteerd in een gebied dat enerzijds nog een agrarisch karakter heeft en anderzijds geurbaniseerd en geïndustrialiseerd is. Het onroerende erfgoed getuigt van deze ontwikkelingen en geeft de gemeenten en hun brede omgeving een eigen gezicht.

De vijf gemeenten delen dezelfde maatschappelijke uitdaging, namelijk demografische druk op de bebouwde kernen en de uitbreiding naar het niet-bebouwde nog agrarische landschap. De grote, semi-urbane gemeenten Dilbeek en Sint-Pieters-Leeuw staan economisch en demografisch sterk onder invloed van Brussel. Deze tendens zet zich gestaag voort naar Roosdaal, Ternat en Affligem die zijn geëvolueerd tot middelgrote gemeenten met een almaar groeiend randstedelijk karakter. De hiermee gepaard gaande ontwikkelingen stellen de gemeenten voor grote uitdagingen. In het aanpak van die uitdagingen speelt de Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst ondertussen een belangrijke rol. De vier gemeenten willen samen met Ternat de ingeslagen weg verder zetten en verder uitbouwen.

In dit onroerend-erfgoedbeleidsplan zijn alle elementen verwerkt die noodzakelijk zijn om de aanvraag van een erkenning als intergemeentelijk onroerend erfgoeddienst te beoordelen. Bij de aparte hoofdstukken wordt dan ook in voetnoten verwezen naar de gevraagde bijlagen in het aanvraagformulier. Het gevraagde onroerend-erfgoedbeleidsplan (missie en visie, plan van aanpak met doelstellingen, integrale en geïntegreerde aanpak, behoeftebevraging met SWOT) zijn verspreid doorheen het plan terug te vinden.

Missie en visie

Missie

Onroerend Erfgoeddienst Pajottenland Zennevallei zorgt ervoor dat onroerend erfgoed een kwaliteitsvolle leefomgeving versterkt. Vanuit de intergemeentelijke samenwerking willen we de regio betrekken bij het onroerend erfgoed door te bemiddelen en te adviseren. We focussen ons op behoud, beheer, ontsluiting en participatie.

Visie

De Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst Pajottenland Zennevallei is een intergemeentelijke samenwerking rond onroerend erfgoed tussen de gemeenten Affligem, Dilbeek, Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw en Ternat. De Onroerend Erfgoeddienst ondersteunt gemeenten om een integraal onroerend erfgoedbeleid vorm te geven en adviseert bij de uitvoering er van.

De regio betrekken

De Onroerend Erfgoeddienst wil **zo veel mogelijk bewoners en bezoekers** van de regio Pajottenland & Zennevallei bewust maken van en betrekken bij het lokale onroerend erfgoed. Dit doen we door **trajecten** te faciliteren over gemeentegrenzen heen, door waar mogelijk **participatieve projecten** in te zetten en door nieuwe methodieken, thema's en doelgroepen te implementeren. Via samenwerkingen en netwerken willen we anderen **inspireren en ondersteunen** om zelf aan de slag te gaan. We **communiceren** toegankelijk over onze werking en projecten.

Aan enkele **doelgroepen** (zoals bijvoorbeeld eigenaren en beheerders van onroerend erfgoed, bouwpromotoren en anderen,...) besteden we extra aandacht. We **werken samen met de doelgroep zelf** of de partners die hen vertegenwoordigen. Zo verbreden we ons netwerk en verankeren we ons in diverse sectoren.

Twee concepten vormen een basisattitude in onze werking. Via **multiperspectiviteit** kijken wijzelf en onze partners via verschillende invalshoeken naar de zaken en plaatsen elementen in hun context. Zo nemen we naast de erfgoedwaarde, steeds de gebruikswaarde en de gevoelswaarde mee op in het debat. Op deze wijze stimuleren we de **verankering** van onroerend erfgoed in verschillende beleidsdomeinen.

Door mensen te betrekken, benutten we het potentieel van onroerend erfgoed als belangrijke bron voor **een kwaliteitsvolle leefomgeving**. Met onze werking willen we **maatschappelijke impact** bereiken door via onroerend erfgoed de **sociale cohesie** te versterken, een stimulans te bieden voor leerprocessen die helpen om de **geschiedenis en de eigen identiteit** beter te begrijpen, door onroerend erfgoed in te zetten als bron voor **creativiteit en innovatie** en als katalysator voor **duurzaamheid**. De duurzame resultaten en effecten van onze werking en projecten zijn hiervoor een **toetssteen**.

Onze rol in het netwerk

De Onroerend Erfgoeddienst neemt, als ondersteuner, voortdurend andere rollen op. Vanuit onze ervaring en expertise, staan we vandaag bewuster stil bij de rol die we in elke samenwerking opnemen en zijn hierover transparant naar onze partners. Onroerend Erfgoeddienst PZ focust op het stimuleren, verbinden en begeleiden en neemt daarbij vooral de rollen **van raadgever, draagvlakcreeërder en criticus** op en die van **initiatiefnemer, leider, diplomaat en woordvoerder**.

We **bemiddelen** en zoeken hierbij steeds naar afstemming tussen de diverse partners. We treden op als woordvoerder en sensibiliseren betrokkenen rond hun erfgoed. Zo zetten we het erfgoed op de kaart en werken we actief aan een breed draagvlak.

We **adviseren** gemeentes en doen dit steeds, vanuit onze vakkennis, met een kritische blik. We zijn aanspreekbaar en nemen initiatief om doelstellingen en thema's te lanceren. Hiervoor reiken we hen methodieken aan om dit in hun lokale praktijk toe te passen.

Onroerend Erfgoeddienst PZ is een **intergemeentelijke samenwerking**. De 5 gemeenten vormen de poten van onze werking. Vertegenwoordigd in de raad van bestuur van de projectvereniging, dragen lokale bestuurders de verantwoordelijkheid voor een kwalitatieve erfgoedwerking en voor een sterke link met de lokale besturen en gemeentelijke diensten. In onze werking bouwen we een regelmatige terugkoppeling naar en hoge betrokkenheid van de gemeentebesturen en -diensten in via een stuurgroep.

Onroerend Erfgoeddienst PZ heeft een **sterk netwerk** uitgebouwd van **erfgoedpartners**; heemkringen, ambtenaren cultuur en ruimtelijke ordening, streekorganisaties, onroerend erfgoeddepots en het IOED-netwerk. Dit netwerk blijft doorlopend een belangrijke spil in de werking.

De Onroerend Erfgoeddienst evolueert naar een **scherper profiel**. Intern maken we keuzes in wat we wel en niet doen en welke rollen we wensen op te nemen. Onze doelstellingen, missie en visie helpen ons om bewuste keuzes te maken. In onze communicatie blijft een open houding voorop staan zodat we als organisatie aanspreekbaar blijven om nieuwe thema's, partners en mogelijkheden te blijven aantrekken. We zoeken dit ook bewust op via samenwerkingsprojecten, via onze streeksamenwerking en brede werking binnen de cultuurregio en onze aanwezigheid in diverse netwerken.

Interne werking

Binnen de werking van de onroerend erfgoeddienst staat een team van **professionele medewerkers** aangevuld met **vrijwilligers** garant voor de kwalitatieve uitvoering van het beleid.

Het vaste team wordt, op projectbasis aangevuld met **tijdelijke** medewerkers en **aangestuurd** door een algemeen coördinator. De onroerend erfgoeddienst werkt vanuit een flexibel, maar duidelijk **kader** aangepast aan de **noden van de werking** en afgestemd op de **sterktes van de werknemers**. Personeelsleden krijgen de **ruimte** en **verantwoordelijkheid** om zichzelf te **ontplooiën**. Elk personeelslid streeft naar het **competentieniveau** dat voor zijn functie in de competentiematrix is vastgelegd. Door intern frequent terug te koppelen zorgen we voor een hoge betrokkenheid.

We creëren binnen de organisatie een **aangename omgeving** waarin we ook vrijwilligers een **zinnvolle tijdsbesteding** aanbieden. De vrijwilligers zijn **ondersteuners** voor het erfgoedveld en **ambassadeurs** voor de erfgoedwerking in de streek. We schakelen hen in voor generieke taken en in het kader van projecten. **Persoonlijke begeleiding** wordt voorzien op zo'n manier dat elke kans om vaardigheden optimaal in te zetten en aan te scherpen wordt benut.

De werking van de onroerend erfgoeddienst kadert binnen de projectvereniging Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei. We streven naar een **integrale, geïntegreerde** en **inclusieve werking** waarbij we werken aan de afstemming en samenwerking met andere deelwerkingen zoals Erfgoedcel PZ en Bovenlokale Cultuur en deze van IOED Pajottenland. Dit doen we om de impact van de onroerend erfgoedwerking op andere domeinen, en omgekeerd, te vergroten.

Het is een ambitie om nog meer naar de andere deelwerkingen en sectoren toe te **groeien**. We werken een heldere **organisatiestructuur** uit die dit toelaat. We doen dit op zo'n manier dat het de Cultuurregio als organisatie, haar deelwerkingen en haar personeel, ten goede komt. Door nog bewuster af te stemmen op de **eigen interesses, sterktes en ambities** en met collega's **samen te werken**, boeken we binnen processen en projecten nog **sterkere resultaten**. **Gedeelde resultaten** zijn een streefdoel.

Omgevingsanalyse¹

1. Ligging en bevolking

Pajottenland en de Zennevallei vormen samen het zuidwesten van de provincie Vlaams-Brabant en maken deel uit van de 'Groene Gordel'. Dit is de zgn. 'landelijke zone rond het Brussels Stedelijk Gewest'. De regio telt 241.658 inwoners (1 januari 2019) en omvat een 15-tal zeer verschillende gemeenten. Het zijn alle fusiegemeenten, behalve de faciliteitengemeente Bever aan de westrand van Pajottenland, nabij de provincie Henegouwen en Drogenbos dat tegen Brussel aanleunt. De aanpalende faciliteitengemeenten Linkebeek en Sint-Genesius-Rode tellen 23.148 inwoners. Alles samen bedraagt het aantal inwoners 264.806.

Op basis van de informatie, raadpleegbaar op www.geopunt.be, kan volgende indeling worden gemaakt. Bever, Galmaarden, Herne, Gooik, Pepingen en Lennik zijn uitgestrekte, vrij dun bevolkte landelijke gemeenten met een verspreide bewoning. Roosdaal, Ternat, Liedekerke en Affligem – langs de verkeersassen Ninove-Brussel en Gent-Brussel (E40 en spoorweg) – zijn middelgrote gemeenten met een almaar groeiend randstedelijk karakter. De grote, semi-urbane gemeenten Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw en Beersel staan economisch en demografisch sterk onder invloed van Brussel, net zoals de stad Halle en de faciliteitengemeenten Drogenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode.

bevolkingsdichtheid 2018 - gemeenten van Vlaams-Brabant

¹ Cfr. gevraagd document 'Omgevingsanalyse'

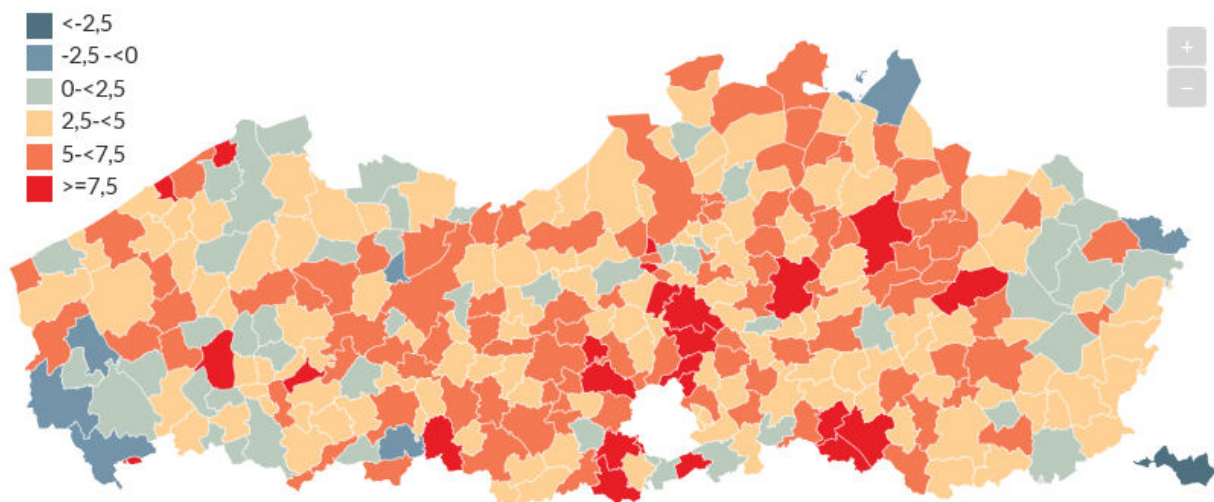
Toch is hierbij een aantal kanttekeningen op zijn plaats. De meeste gemeenten in de Vlaamse Rand kenmerken zich vooral door verstedelijkte agglomeraties met een hoge bevolkingsdichtheid, terwijl hun buitengebied – naast de groeiende residentiële woonfunctie – vaak nog veel open ruimte biedt voor landbouwactiviteiten. De kleinere deelgemeenten en buurten zijn hierdoor erg vergelijkbaar met de meer landelijke gemeenten verderop. Dit geldt veel minder voor het buitengebied van Linkebeek en Sint-Genesius-Rode dat in hoofdzaak residentieel is. Op hun beurt vertonen de bewoningskernen van de hoofdgemeenten Lennik en Gooik, net zoals in Roosdaal en Ternat, al heel wat randstedelijke kenmerken, zodat het onderscheid tussen deze gemeenten soms eerder artificieel is. Bovendien verstedelijkt het centrum van Liedekerke de laatste jaren erg snel.

De landelijke gemeenten Bever, Galmaarden, Herne, Gooik, Pepingen en Lennik tellen slechts 40.293 inwoners. Dit betekent een bevolkingsdichtheid van 195 inwoners per km². Ternat, Liedekerke, Affligem en Roosdaal tellen 53.900 inwoners (1 januari 2019). De bevolkingsdichtheid van 724 inwoners per km² is hier hoger dan de gemiddelde bevolkingsdichtheid in de provincie Vlaams-Brabant, resp. 541 inwoners per km². Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw, Beersel en Halle vertegenwoordigen met 140.866 inwoners meer dan de helft van de regiobevolking. De bevolkingsdichtheid van 904 inwoners per km² is vergelijkbaar met die van de facilitengemeenten Drogenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode met 974 inwoners per km². Ook deze cijfers dienen met voorzichtigheid te worden benaderd. Zo loopt de bevolkingsdichtheid van de sterk verstedelijkte kern van Liedekerke op tot 4.272, die van Drogenbos tot 6.039 en die van Halle zelfs tot 7.844 inwoners per km².

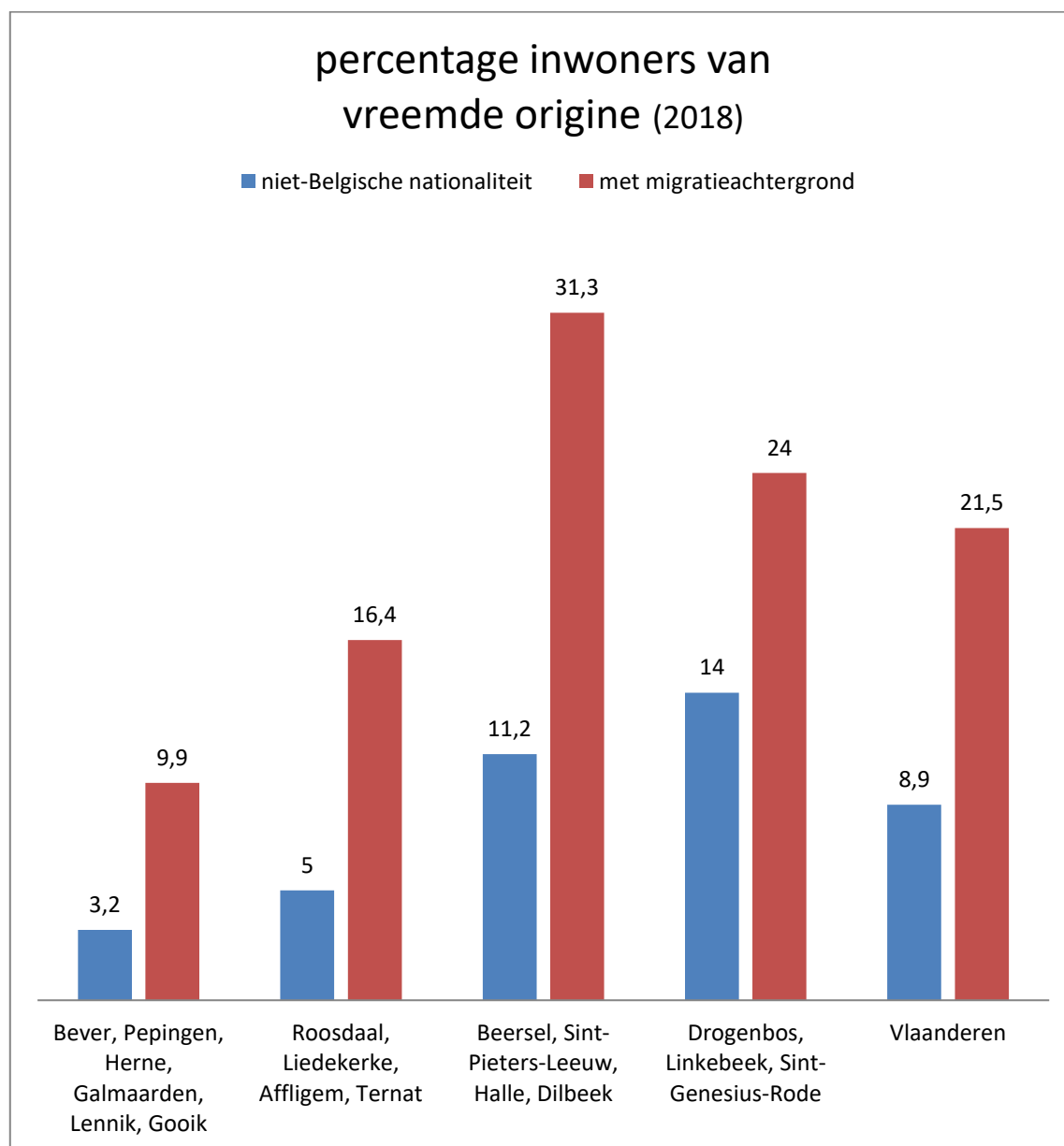
Alle gegevens wijzen erop dat de bevolking in de regio het volgende decennium aanzienlijk zal toenemen. Verwacht wordt dat dit zal gebeuren met 6,2%. Dit is beduidend meer dan de verwachte groei in Vlaanderen, resp. 4,9%. Deze toename is bijna volledig voor rekening van de sterk verstedelijkte gemeenten nabij Brussel. Terwijl de prognose in de landelijke en de facilitengemeenten ten opzichte van Vlaanderen negatief is, resp. 3,5% en 3,4%, en in de randstedelijke gemeenten ongeveer gelijk, resp. 5,1%, wordt in Dilbeek, Beersel, Sint-Pieters-Leeuw en Halle een groei van 7,3% verwacht. Het platteland vergrijsd vlugger dan de meer verstedelijkte gebieden, terwijl de gemiddelde gezinsgrootte afneemt en de gezinssamenstellingen heterogener en complexer worden.

Verwachte groei van de bevolking

Gemeenten van Vlaams Gewest, 2018-2028, in %

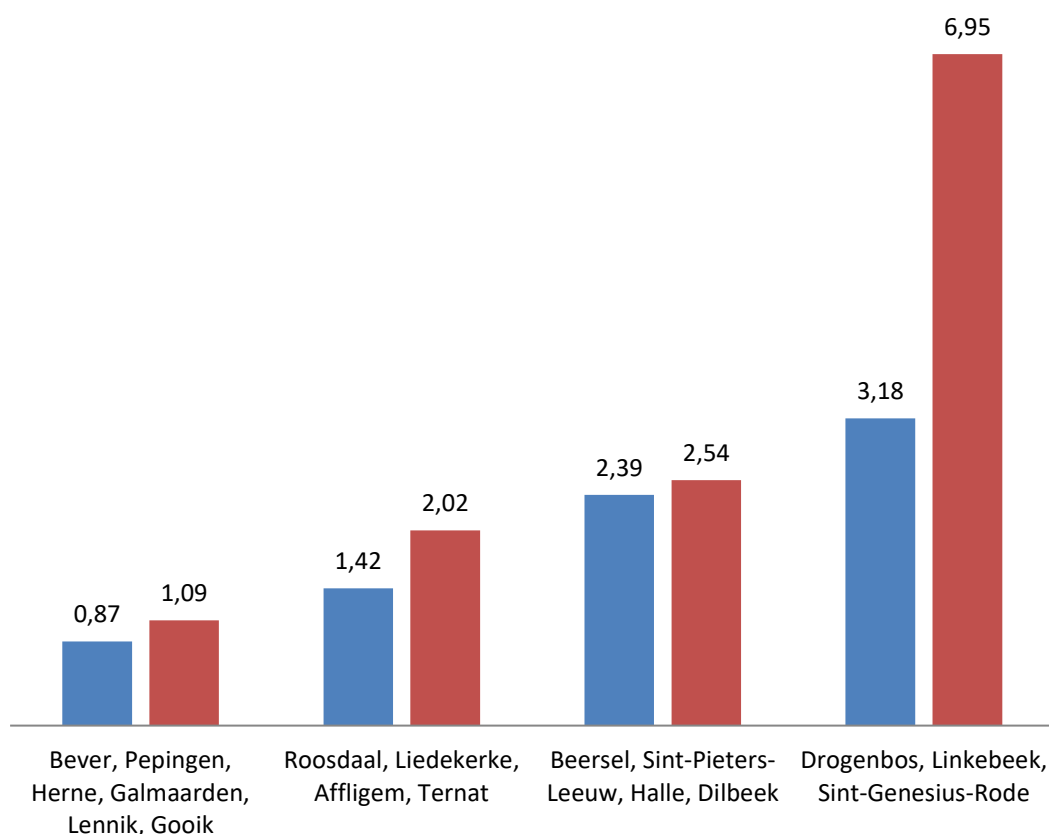
De laatste jaren is het aantal inwoners van vreemde origine in Pajottenland en de Zennevallei exponentieel toegenomen, meer dan de gemiddelde groei in Vlaanderen. Deze tendens is ook elders in Vlaams-Brabant waarneembaar. Toch zijn er regionaal grote verschillen, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Terwijl de landelijke en randstedelijke gemeenten nog ruim onder het Vlaamse gemiddelde zitten, is de aanwezigheid van inwoners met een niet-Belgische nationaliteit of met een migratieachtergrond in Dilbeek, Halle, Sint-Pieters-Leeuw en Beersel opmerkelijk hoog. Dit geldt in mindere mate ook voor de drie facilitengemeenten.

Om deze evolutie te begrijpen is het cijfermateriaal (uit 2017) van de instroom van nieuwkomers van niet-Belgische nationaliteit indicatief en zeer verhelderend.

percentage nieuwkomers met vreemde nationaliteit (2017)

■ buiten EU ■ EU-burgers

Het grootste aantal nieuwkomers in Pajottenland en de Zennevallei komt uit de Europese Unie. Samen vormen ze ruim de helft van het aantal nieuwkomers. In Sint-Genesius-Rode, Drogenbos en Linkebeek bedraagt hun aantal zelfs meer dan twee derde. De meesten zijn werkzaam in of nabij Brussel, bemiddeld en niet zelden op een of andere manier verbonden aan de Europese instellingen. Een kleinere groep komt uit de rijkere OESO-landen (Australië, Canada, Chili, Fiji, IJsland, Japan, Zuid-Korea, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Verenigde Staten en Zwitserland). De meeste volwassen nieuwkomers zijn jong: ruim 60% is tussen de 18 en 34 jaar, 28% tussen de 35 en 49 jaar.

Ook het aantal bewoners van niet-Europese herkomst is atypisch ten opzichte van de situatie in het Vlaamse Gewest. Opmerkelijk zijn de uitgesproken concentraties van allochtonen en nieuwkomers uit de Maghreblanden en Sub-Saharaans Afrika, naast – in mindere mate – de weliswaar groeiende instroom asielzoekers en vluchtelingen uit het Midden-Oosten. Ook hier dienen enkele tendensen en inzichten nader te worden toegelicht.

Sint-Pieters-Leeuw kent, net zoals 'tewerkstellingsgemeente' Drogenbos, de grootste groep inwoners van Noord-Afrikaanse origine, resp. 12,8% en 11,7%, gevolgd door Dilbeek (7,6%), Halle (5,2%), Beersel (4,1%) en Liedekerke (3,8%). Elders ligt het cijfer onder het Vlaamse gemiddelde (3,4%). De gemeenschap van Turkse oorsprong is vrij klein in vergelijking met het Vlaamse gemiddelde (2,1%). In de hele regio is het aandeel Afrikanen uit andere, meer zuidelijke landen daarentegen uitzonderlijk hoog, zeker ten opzichte van het Vlaamse gemiddelde (1,8%). De grootste concentratie bevindt zich langs de drukke spoorverbinding Gent-Brussel. Liedekerke spant de kroon met 8,6% (het nabijgelegen Denderleeuw telt

zelfs 10,9%!), gevolgd door Affligem (3,5%), Ternat (2,2%), Lennik (1,9%) en Roosdaal (1,8%). Halle telt 4,1% inwoners uit Sub-Saharaans Afrika. Ook in de Vlaamse Rand is hun aanwezigheid opmerkelijk: Sint-Pieters-Leeuw (4,3%), Sint-Genesius-Rode (3,8%), Beersel (3,3%), Linkebeek (3,1%) en Dilbeek (3%). Hoewel het aandeel bewoners van niet-Europese herkomst (4,5%) in de landelijke gemeenten – voorlopig – verwaarloosbaar is, volgen ze de regionale tendens, resp. 1,5% van Maghrebijnse herkomst, 1,3% van elders uit Afrika.

De nabijheid van Brussel heeft grote invloed op de Vlaamse Rand. Zo zijn de meeste migratiebewegingen er van en naar Brussel. In 2015 kwam 44% van de nieuwkomers uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, terwijl 25% van wie er vertrok, naar Brussel verhuisde. Hiervan zijn 30% niet-Belg. Het aantal inwijkelingen van vreemde origine is de laatste tien jaar bijna verdubbeld. Het merendeel komt uit Europese Unie (73,3%). Steeds meer twintigers trekken naar de hoofdstad, terwijl vooral jonge gezinnen naar de Vlaamse Rand te verhuizen.

Tot slot vraagt ook de specifieke onderwijssituatie in de randstedelijke en verstedelijkte gemeenten eveneens enige toelichting. Het aantal leerlingen in het basis- en secundair onderwijs dat thuis geen Nederlands spreekt, is er in verhouding tot Vlaanderen hoog, zoals blijkt uit onderstaande tabel (2018). De nabijheid van Brussel betekent dat er – naast inwoners van vreemde origine en nieuwkomers uit het buitenland – ook veel Franstalige Belgen in de gemeenten wonen. Dit geldt zeker voor de faciliteitengemeenten. Een grote groep Afrikanen uit Congo, Rwanda, Burundi en voormalige Franse kolonies spreekt eveneens Frans, terwijl er – vooral door de aanwezigheid van zoveel burgers uit de Europese Unie – eerder sprake is van veeltaligheid. De kennis en het gebruik van het Nederlands zijn bij de meeste nieuwkomers uit het buitenland veelal beperkt.

Onderzoek naar het Nederlands als thuistaal van lagere schoolkinderen in de Vlaamse Rand bevestigt dit inzicht: slechts 39,1% in de faciliteitengemeenten en 69,7% in de overige gemeenten. Uit cijfers van Kind en Gezin over de taal die moeders met hun baby spreken, blijkt dat 33,8% Nederlands spreekt, 40,2% Frans en het overige deel 'andere talen'.

2. Geografische context

De geografische en geologische context van de betrokken gemeenten wordt besproken aan de hand van verschillende bronnen. Deze omvatten o.a. de Tertiair- en Quartair-geologische kaarten, de Bodemassociatie- en de Bodemkaart, de Fysische Systeemkaart en de Atlas met traditionele landschappen. Tevens wordt ook gekeken naar het landgebruik en de infrastructuur die bepalend is (geweest) voor de ontwikkeling van de regio. Het werkingsgebied wordt daarbij gesitueerd in Pajottenland, op het interfluvium tussen de Dender en de Zenne.

Omdat de bodemopbouw in Vlaams-Brabant zeer divers is, geven we een regionale indeling volgens bodemassociaties in combinatie met geomorfologie op basis van de fysisch-geografische streken. Deze structuren moeten als dynamische en complexe systemen worden aanzien, zonder vast omliggende grenzen. We plaatsen hiermee de vijf gemeenten in en brede context van Pajottenland en Zennevallei, omdat de administratief- bestuurlijke grenzen niet altijd samenvallen met geografische entiteiten.

Geologie

De belangrijkste geologische formaties van Pajottenland en Zennevallei dateren uit het Tertiair. Het zijn de horizontale zandige en lemige lagen, afgezet door de zee. De tertiaire lagen werden in het Pleistoceen (Quartair) door erosie sterk aangetast. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het tertiair reliëf. Tijdens de laatste ijstijd werd löss afgezet, waar we de vruchtbare en open landbouwgebieden aan te danken hebben. De tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak. Aan het einde van de ijstijden verdween de permanent bevroren ondergrond door het verzachtende klimaat. Er trad erosie op: de voor het huidige landschap typerende beekvalleien werden verder uitgediept. Het tertiair zorgt ook voor een opvallend verschil tussen het landschap ten oosten en ten westen van de Zenne. Aan de basis hiervan liggen harde kalkzandsteenbanken van het Brusseliaan, een laag die in deze periode gevormd is. De harde lagen geven aanleiding tot het ontstaan van een uitgesproken reliëf ten oosten van de Zenne, terwijl ten westen het landschap zachter golvend is.

De geologische formaties die tijdens het Tertiair (66 tot 2,58 miljoen jaar geleden) in Pajottenland door de zee werden afgezet, waren dus bepalend voor de huidige topografie: het golvende landschap dat vandaag zo typerend is voor deze regio, vormt voor een belangrijk deel een weerspiegeling van de top van deze Tertiaire zand- en kleilagen². De ijzerhoudende Diestiaanzanden die als laatste tijdens het Tertiair werden afgezet, oxideerden na terugtrekking van de zee en versteenden tot ijzerzandsteen. In vergelijking met de zachtere onderliggende lagen waren deze voormalige zandbanken beter bestand tegen erosie, waardoor een reeks heuveltoppen, zoals de Kesterheuvel en andere heuvels in de Vlaamse Ardennen, ontstonden. Deze Tertiaire afzettingen werden tijdens het Quartair (2,58 miljoen jaar geleden tot heden) door de aanwezige rivieren diep ingesneden en tijdens de Laatste IJstijd afgedekt door een löss-laag. Deze löss, de vruchtbare landbouwgrond van vandaag de dag, bestaat uit fijne lemen stofdeeltjes die door de wind werden getransporteerd en vervolgens afgezet. Op een beperkt aantal locaties in Pajottenland, zoals bv. op de kam tussen Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek en Dilbeek, is het Quartaire dek echter erg dun of zelfs volledig afwezig. Onder en bovenop deze löss-lagen treffen we in de valleien bovendien rivierafzettingen aan die dateren uit resp. de Laatste IJstijd en de huidige Tussenijstijd. Na afloop van de Laatste IJstijd brak de huidige Tussenijstijd of Holoceen (vanaf 11.700 jaar geleden) aan: het klimaat werd zachter en het landschap kreeg zijn huidige vorm.

Bodem

Het werkingsgebied bevindt zich in de Zandleem- en Leemstreek en de bodem bestaat er volgens de

² Jacobs et al. 1999; Buffel & Matthijs 2009.

Bodemassociatiekaart³ hoofdzakelijk uit leemgronden met textuur B-horizont. Hierbij kan ruwweg een onderverdeling worden gemaakt tussen twee zones: het zuidelijke en zuidwestelijke deel van het gebied bestaat uit leemgronden, terwijl het overige deel van het gebied zich overwegend op matig droge leemgronden bevindt.

De rivier- en beekvalleien zijn doorgaans een stuk natter in vergelijking met de overige delen van het gebied en worden gekenmerkt door vochtig tot natte leemgronden. Meer noordwaarts wordt de bodem zandlemig (de vallei van de Bellebeek in Affligem).

Reliëf

De Fysische Systeemkaart⁴ wijst uit dat het werkingsgebied zich bevindt in Midden-België, met name op het interfluvium tussen de Dender in het westen en de Zenne in het oosten. Dit gebied heeft een glooiend karakter, met langgerekte ruggen, door depressies van elkaar gescheiden⁵. De valleien hebben er veelal een asymmetrische doorsnede. Meer naar het noorden bevindt zich de overgang naar het vlakkere laaglandtype, terwijl het meer geaccidenteerd landschap van de Vlaamse Ardennen aanwezig is ten westen van het Dender-Zenne interfluvium, in de streek tussen Schelde en Dender en rond Geraardsbergen⁶.

Landschappelijk behoort het bestudeerde gebied tot het type van de Brabantse glooiingen, met ten noorden de overgang naar het vlakkere laaglandtype en ten zuidwesten naar het meer geaccidenteerd type der Vlaamse Ardennen. In het zuidelijke deel treffen we leemplateaus met diep uitgesneden rivierdalen aan.

De relatieve hoogteverschillen in het glooiende landschap tussen Dender en Zenne zijn beperkt tot 35 à 40 m, met uitzondering van een aantal geïsoleerde heuveltoppen. Voorbeelden hiervan zijn de Kesterheuvel (+ 113 m) in Gooik, de Zavelberg (+ 97,5 m) op de grens tussen Galmaarden en Gooik, en de kam die zich uitstrekt van Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek (Roosdaal) tot in Dilbeek en daarbij ook door het noorden van Lennik loopt (+ 98 m)⁷.

Het glooiende landschap tussen Dender en Schelde verschilt sterk van het landschap op de rechteroever van de Zenne, dat duidelijk hoger en steiler is. Hier bevindt zich een ZZW-NNO georiënteerde steilrand die 40 à 50 m uitsteekt boven het Dender-Zenne interfluvium⁸. De hoogtes in het werkgebied zelf variëren tussen 22 en 113 m boven de zeespiegel.

Landschapstypes

De voortdurende wisselwerking tussen mensen, fysische omgeving en ecologische processen resulteert in veranderingen in het landschap. Afhankelijk van deze drie factoren en de interactie daartussen ontstaan landschappen met verschillende kenmerken. Binnen het werkingsgebied kunnen de volgende landschappen onderscheiden worden.

PAJOTTENLAND

De oost-west georiënteerde rij van getuigenheuvels (tertiaire ijzerzandsteenbanken) structureert het landschap en scheidt de stroombekkens van de Dender en de Zenne. In het noorden heeft het hydrografisch net zich daardoor anders ontwikkeld dan in het zuiden. In het noordelijke zandlemige deel komt een veelheid aan kleine rivieren voor, die allemaal in noordoostelijke richting over relatief grote afstanden naar de Zenne vloeien. In het zuiden in de leemstreek echter, is de Mark de enige rivier die vanuit een sterk vertakt netwerk van bovenlopen in westelijke richting naar de Dender vloeit. Het Pajottenland wordt gekenmerkt door een golvend tot heuvelachtig reliëf doorsneden met beekvalleien. De getuigenheuvels van het Pajottenland zijn bezaaid met een hele reeks oude boscomplexen die op de toppen meestal zijn samengesteld uit beuken-eikenbos en op de flanken eiken-haagbeukenbos of

³ <https://www.dov.vlaanderen.be/themas/bodem>

⁴ <https://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/80A496CC-AA90-4FF9-8EB8-C89418F2407D>

⁵ Schroyen et al. 2003; Bogemans & Van Molle 2005.

⁶ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/16210>

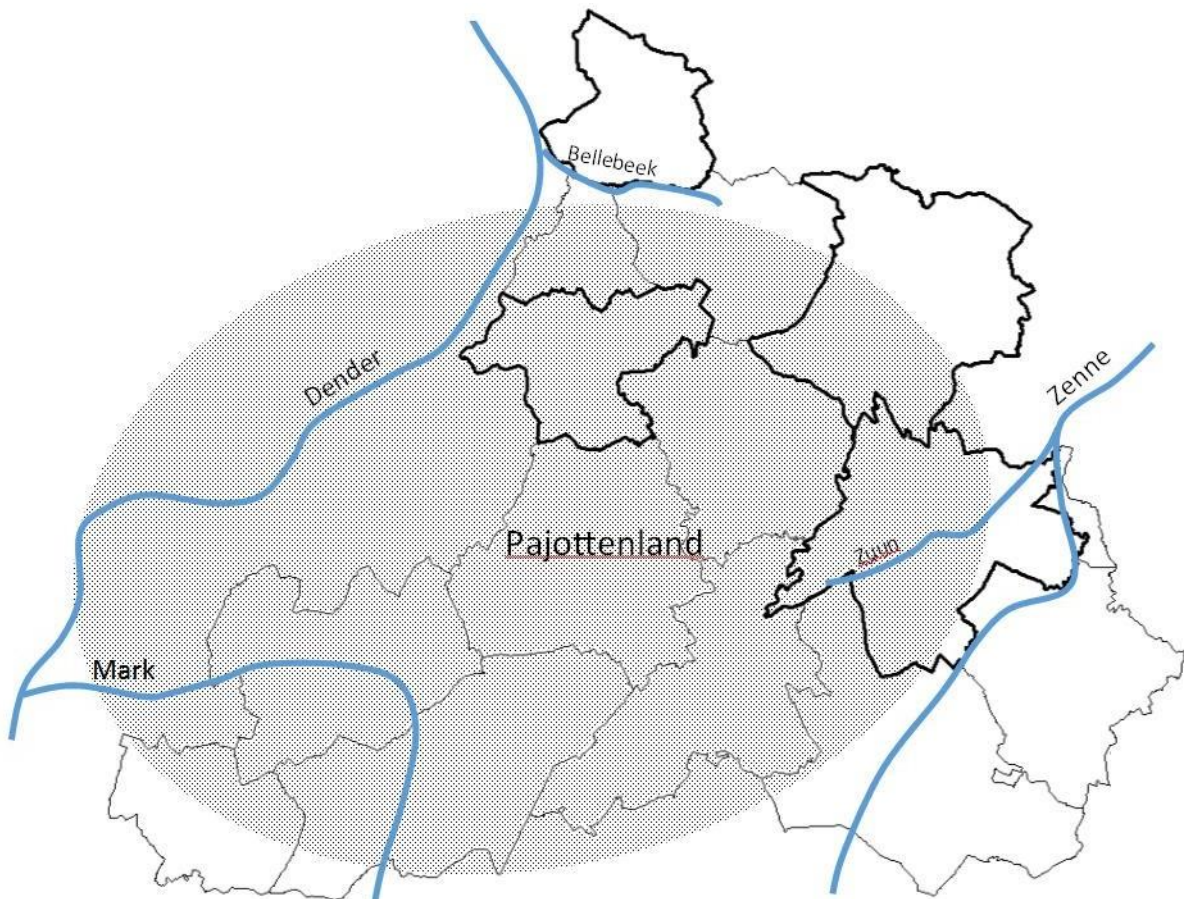
⁷ Schroyen et al. 2003; Bogemans & Van Molle 2005.

⁸ Schroyen et al. 2003; Bogemans & Van Molle 2005.

essen-elzenbos.

Het Pajottenland kent een dicht netwerk van hagen en andere kleine landschapselementen. Kleine waardevolle natuurelementen worden gevormd door de talrijke taluds, hagen, holle wegen, poelen, bronnen en vijvers. Hoogstamboomgaarden, veelal omgeven door hagen en/of bomenrijen, vormen het typische landschapselement van het Pajottenland.

Een deel van de landschapsstructuren kwam tot stand onder invloed van het menselijk handelen. Dat geldt voornamelijk voor de uitgestrekte holle wegencomplexen in het Pajottenland.

DENDERVALLEI

De beekvallei van de Hunselbeek-Bellebeek en de beekvallei van de Mark zijn twee beekvalleien van de Dender. In de vallei van de Bellebeek komen relatief veel graslanden voor, die doorsneden zijn met sloten. De meeste van deze graslanden zijn weilanden die omzoomd worden met populierenrijen. Belangrijke gebiedjes zijn de Valier met aansluitend de Pamelse Meersen en de Wolfspuiten.

ZENNEVALLEI

Het riviersysteem van de Zennevallei bestaat uit beekvalleien met bijhorende vochtige weilanden en uitgebreide grachtenstelsels. De bovenlopen van de grote beekvalleien van de Zenne (Molenbeek-Neerpedebeek en Zuun) zijn biologisch zeer waardevol. De graslanden zijn vaak omzoomd met populieren, knotwilgen of haagkanten en bevatten dikwijls poelen.

Landgebruik

Het erfgoedlandschap wordt vandaag bewoond, bewerkt en ingericht. Binnen het landgebruik

springen drie categorieën in het oog. In de vijf gemeenten is ongeveer een kwart van de totale oppervlakte bebouwd. Het overige grondgebied wordt gebruikt voor landbouw (tussen 50 en 65%) en groen-/natuurgebied (tussen 10 en 15%). Grondgebonden gemengde landbouw is typerend, vooral graancultuur met veeteelt als aanvulling. Meer in het noorden van het Pajottenland is in verhouding meer melkvee en tuinbouw. De traditionele tuinbouw, zoals aardbeiteelt, verdwijnt steeds meer.

	percentage bebouwde oppervlakte ⁹	percentage onbebouwde oppervlakte totaal	percentage akker- en grasland op totaal	percentage boomgaarden op totaal	percentage bos op totaal	percentage tuinen en parken op totaal	percentage overige op totaal
Affligem	35.3	72	18	2	6	3	6
Dilbeek	43.4	67	23	3	6	4	5
Roosdaal	29	76	40	6	5	2	5
Sint-Pieters-Leeuw	31.5	76	43	8	3	2	5
Ternat	38.8	69	31	1	5	1	3

Bodemgebruik volgens kadaster, 1-1-2017¹⁰

Infrastructuur

De infrastructuur, die eeuwenlang bestond uit de oude heirbaan Asse-Bavay (de huidige steenweg Asse-Edingen), de Bergensesteenweg en lokale verbindingswegen die we nu onder de noemer 'trage wegen' vatten, wordt vanaf de 19de eeuw verbeterd met nieuwe steenwegen (zoals Brussel-Ninove en Ninove-Edingen) en met spoor- en buurtspoorwegen. De eerste tramlijn in het vroegere Brabant maakt de verbinding tussen Brussel en Schepdaal, waar in 1888 de stelplaats wordt gebouwd, en in uitbreiding ook met Eizeringen (en uiteindelijk Ninove). De buurtspoorweglijnen worden druk gebruikt door de landbouwers die in combinatie met hun agrarische activiteit naar Brussel, Wallonië (vooral de Borinagestreek) of elders pendelen om er te werken in de mijnen en fabrieken.

Het kanaal uit 1827, de enige bevaarbare waterweg in de streek, en de spoorlijn Brussel-Charleroi van 1840 zijn bepalend geweest voor de sterke industrialisering van dorpen als Ruisbroek en Sint-Pieters-Leeuw. Industrialisering betekende in veel gevallen de mechanisering van traditionele sectoren, zoals wind- en watermolens, brouwerijen en stokerijen.

In de 20ste eeuw verdrong de auto geleidelijk het paard, de trein en het schip. Kleine wegen werden verhard en snelwegen aangelegd. Met de aanleg van de E19 van Antwerpen via Brussel naar Charleroi, de E40 van Brussel naar de kust en later de E429 van Halle naar Doornik werden enkele gemeenten vanaf de jaren 1970 sneller bereikbaar en dus ook aantrekkelijker om er te wonen en elders, veelal in Brussel, te werken. Het fenomeen van de inwijking is niet nieuw, maar het verschoof van de rand rond Brussel naar de verder van Brussel gelegen gemeenten. De trek van Brusselaars naar de randgemeenten stamde al van vóór de Tweede Wereldoorlog, toen welgestelde Brusselaars hier rust en ruimte zochten. Ze streken bijvoorbeeld neer in de Kaudenaardewijk in Dilbeek. De bevolkingsgroei leidde ook tot de aanleg van tuinvijken, zoals de Moortebeekwijk in Dilbeek en de meer bescheiden sociale wijk in Pamel (Roosdaal).

⁹ <https://www.statistiekvlaanderen.be/bebouwde-oppervlakte>

¹⁰ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bouwen-wonen/bodembezetting-volgens-het-kadasterregister#figures>

De graad van verstedelijking en van verstedelijkingsdruk neemt af van het noordoosten naar het zuidwesten, en de verspreidingsdichtheid van de bebouwing loopt hiermee parallel. De gemeenten het dichtst bij Brussel zijn dicht bebouwd. Zeer contrastrijk in dit gebied, waar de hoofdstad visueel aanwezig is, zijn de landelijke gehuchten in de directe omgeving in deze gemeenten, zoals Sint-Anna- Pede.

Het Kanaal, met links de open ruimte van Pajottenland-Zennevallei en rechts de verstedelijking van Brussel. (foto: Karen Van Buggenhout)

3. Historische context

Zoals we de vijf gemeenten geografisch in een brede context hebben geplaatst, doen we dat ook historisch. De gemeenten binnen hun huidige administratieve grenzen zijn immers niet los te zien van hun omgeving en hebben in de loop van de tijd tot verschillende entiteiten behoord. We spreken hier verder over het Pajottenland en Zennevallei als regio, wetende dat dit een naam is die pas in de 19e eeuw gegeven is. De naam duidt de streek ten westen van Brussel aan en is niet echt duidelijk afgebakend. De vijf gemeenten zijn gemeenten die enerzijds tot het Pajottenland behoren, maar anderzijds ook deel uitmaken van of grenzen aan andere streken, zoals de Zennevallei in het oosten van het gebied of bv. het Land van Aalst, De Brabantse Kouters in het noorden.

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in het Pajottenland zijn ongeveer 50.000 jaar oud en dateren uit het middenpaleolithicum. De sites bevinden zich op hoger gelegen gebieden. Op het grondgebied van IOED PZ werden nog geen sporen uit deze periode aangetroffen. De vondsten situeren zich meer zuidwaarts op de hoger gelegen punten zoals de Congoberg te Vollezele en op de Kesterheide te Kester. Hier werden enkele typische Neanderthalswerktuigen gevonden zoals schrapers en Mousteriaanspitsen, gemaakt volgens de Levallois-techniek.¹¹

Tijdens het mesolithicum veranderde het landschap van een toendralandschap naar een bosrijke begroeiing en de grote kuddedieren maken plaats voor kleinere dieren. Een grote hoeveelheid silex microlieten wordt opnieuw aangetroffen op de Kesterheide. Ten noorden van deze site verschijnen voor het eerst ook sporen van menselijke aanwezigheid met concentraties mesolitische werktuigen op de grens tussen Hekelgem en Aalst, en verder langs de Dender op het Aalsters grondgebied.¹²

De sporen van ontwikkeling tijdens het neolithicum in het Pajottenland en de Zennevallei behoren tot de 'Michelsbergcultuur' (circa 4.250 v.C.). De nederzettingen van de Michelsbergcultuur lagen op een gunstige topografische plaats, bijvoorbeeld in Roosdaal op de Ledeberg. Deze mensen leefden zowel van landbouw als van veeteelt. De vruchtbare leemgronden waren ideaal om gewassen op te telen. Door de intensieve bewerking raakte de bodem uitgeput en zochten de landbouwers nieuwe gronden op. Hierbij kaptten zij stukken bos om en brandden het resterende hout plat. Het woud evolueerde rond de nederzettingen van een gesloten naar een open parkbos. Op sommige plaatsen verscheen een boomloos grasland. De praktijk van 'zwervende erven', het verlaten van landbouwgrond en nederzetting om elders opnieuw te beginnen, bleef in zwang in de bronstijd. Met het verschijnen van de eerste landbouwersgemeenschappen tijdens het neolithicum, wordt het aantal gekende sites in het Pajottenland groter. De concentratie van de sites blijft zich evenwel nog steeds op de noord-zuidas van Herfelingen naar Affligem bevinden. Ook nu blijken de sites zich op hoger gelegen punten in het landschap te concentreren zoals de Congoberg te Vollezele, de Kesterheide en de Zavelberg te Gooik, Hekelgem, Terafene en Essene en nu ook op de Ledeberg te Roosdaal.¹³

Opvallend is het verschijnen van mijnsilex in het archeologisch pakket. Hun aanwezigheid kan een verklaring brengen voor de concentratie van vondsten langs de noord-zuidas doorheen het

¹¹ VRANCKEN J., *Pajottenland, een land om lief te hebben*, Lennik, 2007, p. ; VAN CAMP B., *Archeologie in Gooik Een tocht van 50.000 jaar door onze gemeente*, Heemkundige Kring Gooik, 2014, p.

¹² SERGANT J., "Steentijdvondsten in de regio Aalst (Oost-Vlaanderen en Brabant, België). Inventaris en geografische analyse", *Archeologische Inventaris Vlaanderen*, Buitengewone reeks 8, 2004, p. 37, p. 41, p. 78, p. 86-90, p. 131; SERGANT J., *Een onderzoek naar de steentijd in het Aalsterse*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Gent 1994-1995, p. 412-426; J. SERGANT, "Klokbekervondst te Terafene", *Notae Praehistoricae* 17 (1997), p. 225-227.

¹³ VRANCKEN J., *Idem*, p. ; SERGANT J., *Idem*, p. ; KNAPEN-LESCRENIER A.-M., "Répertoire bibliographique des trouvailles archéologiques en Brabant. Les âges de la Pierre", *Oudheidkundige Repertoria* 1 (1960), p. 27.

Pajottenland. Vanuit grote neolitische productiecentra van Spiennes en Saint-Symphorien vertrokken commerciële routes die ook het Pajottenland doorkruisten. Bewijs hiervoor is de hoge aanwezigheid vondsten enerzijds in Herfelingen, Kester en Ledeberg. Anderzijds zou er een route richting het Brusselse hebben gelopen via Sint-Pieters-Leeuw, Vlezenbeek naar Anderlecht.¹⁴

De bevolking leefde van landbouw en veeteelt in kleine dorpsgemeenschappen. De akkers waren afwisselend bebouwd met diverse gewassen. Als de grond verschaalde, kwam dit perceel braak te liggen. Van bewoning in het Pajotteland tijdens de bronstijd zijn er nog geen sporen gevonden met uitzondering van een bronzen lanspunt aangetroffen in Teralfene. Anno 2019 is men een bronstijdsite te Affligem op het spoor.

Uit beginperiode van de late IJzertijd (vanaf ongeveer de 5de eeuw voor Chr.) zijn er meerdere sites gekend. Op de Kesterheide werd een belangrijke nederzetting blootgelegd: de verblijfplaats van een Keltische prins, een versterkte residentie.¹⁵ Ook de vondsten van aardewerkscherven in Bellingen en Elingen, een gouden Keltische munt te Vollezele en een kleine muntschat te Strijtem wijzen op bewoning in deze periode in het Pajottenland.¹⁶ Een laatste geïsoleerde vondst is een merkwaardig crematiegraf uit de IJzertijd in Sint-Pieters-Leeuw bestaande uit een handgevormde pot en crematie- en houtskoolresten.¹⁷

Vanaf circa 58 v.C. vielen de Romeinen onder leiding van Julius Caesar binnen en verslaan geleidelijk aan de verschillende stammen. Rond 52 v.C. was heel Gallië veroverd en werd de Keltische bevolking grotendeels geassimileerd. Romeinse landmeters legden rechte wegen aan om verplaatsingen van het leger en het transport van voorraden en handelsproducten te vergemakkelijken. De heirwegen van Keulen naar Boulogne en van Asse naar Bavay (de huidige Edingensesteenweg) liepen door het gebied en kruisten elkaar in de vicus (Romeinse nederzetting) Kester. Deze vormde een administratieve, religieuze en economische draaischijf voor de hele regio. Maar op dit ogenblik ontbreekt inzicht in de precieze juridische en administratieve status van de vicus.

Overige concentraties van Romeinse vondsten ligt ook langs de Assesteenweg (voormalige heirbaan) met in Lennik, Roosdaal¹⁸, Affligem¹⁹, Herne en Herfelingen sporen van Romeinse bewoning en te Gooik diverse villae. In de drie laatste heeft men naast sporen van bewoning ook muntschatten aangetroffen die vermoedelijk werden verborgen bij invallen Germanen. Ook langsheen de oost-westassen (Asse-Tienen en Kester-Tienen) werden sporen van villae aangetroffen. Zo werd in 2006 een groot villaeterrein opgegraven in Wolsem (Dilbeek). In Sint-Laurens-Berchem in het Kareelveld werden dan weer bewoningsporen aangetroffen in de vorm van steenresten en dakpanfragmenten vermoedelijk van een Romeins Heiligdom.²⁰

Vanaf de 3de eeuw vielen Germaanse volkeren binnen. Er volgde een economische en politieke crisis en in de 5de eeuw stortte het Romeinse rijk in. De Franken vestigden zich op het grondgebied van het huidige België en namen de macht over. Hier liggen de kiemen van het belangrijke cultuurverschijnsel dat tot op vandaag zijn stempel drukt op de streek: de taalgrens.

Ten gevolge van gewelddadige invallen van Germaanse stammen ontvolkte het gebied. Bossen

¹⁴ E. DE MUNCK, "Notes relatives à un ensemble de stations néolithiques du Hainaut et du Brabant et aux voies de communication qui les relient", B.S.A.B., T. XLVI (1931), p. 349.

¹⁵ VAN CAMP B., *Archeologie in Gooik. Een tocht van 50.000 jaar door onze gemeente*, Heemkundige Kring Gooik, 2014, p.

¹⁶ VRANCKEN J., *Pajottenland, een land om lief te hebben*, Lennik, 2007, p.

¹⁷ Zie archeologienota beek

¹⁸ In Onze Lieve-Vrouw Lombeek sporen van bewoning met dakpannen en aardewerk nabij de Tomberg en bij hoeve Rokkenborch Romeinse potten en houtskool.

¹⁹ Ook in Teralfene opgraving van een terp langs de Dender op de Alvinnenberg met potscherven en tegulae uit Romeinse periode opgegraven Ten oosten van de berg zouden bewoningsresten aanwezig geweest zijn. Ook Romeinse munten in Teralfene, lans en gewij. Hekelgem in bos nabij abdij asurnen en munten. Eveneens in Essene aardewerk en tegulae.

²⁰ R. DE MAYER, "De overblijfselen der Romeinse villa's in België", *Acta Archaeologica Lovaniensia*, 1979, p. 84-85, 90; W. SEVENANTS, Proefsleuvenonderzoek voorafgaand aan de realisatie van de verkaveling "wolsemveld zone 3, deel 3, s.l. 2009; A. LENS & M. MEGANCK, *De Gallo-Romeinse bewoning in Vlaanderen : Vlaams-Brabant begrensd door Oost-Vlaanderen en het kanaal van Charleroi, Vlaams-Brabant tussen het kanaal Brussel-Charleroi en de Dijle*, s.l. 1987-1988.

namen terug bezit van de landerijen. Vermoedelijk bedekte bos 80% van de landoppervlakte. De Franse nederzettingen vestigden zich vlakbij de goede landbouwgronden. De gehuchten bestonden uit enkele hoeven (vier tot zes) die tot één familieverband behoren. Deze hoeven lagen gegroepeerd rond een gemeenschappelijke weideplaats (dries). Hier verzamelden de inwoners hun kleinvee (schapen, geiten en varkens). Akkers en weilanden lagen rond deze gehuchten. Al snel veranderde het landschap naar ontgonnen akkerland. De gehuchten groeiden dikwijls aan elkaar tot echte nederzettingen. Vele dorpsgemeenschappen waren zelfbesturend. Grote hoeven kwamen in het landschap verspreid voor en waren in handen van grootgrondbezitters. Door een toenemende bevolkingsgroei was er steeds meer vraag naar voedingsproducten.

Vanaf de 7de eeuw zien we een stichtingsgolf van kloosters door hoge aristocraten. In het Pajottenland worden grote delen opgenomen bij het domein van de Sint-Gertrudisabdij van Nijvel. Lennik ontwikkelde zich in deze periode als economisch en administratief centrum van het Dietse deel van het grote domein van de abdij. Er kwam een burcht een schepenbank en marktrecht toegekend door abdis.²¹

Uit de Merovingische en Karolingische periode zijn weinig archeologische sporen gekend gezien ze op dezelfde plaats liggen als de huidige dorpskernen. Merovingische skeletten werden aangetroffen in Vijverselen te Lennik en het Lombegbos te Gooik.²² Uit de daaropvolgende Karolingische periode werden aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een Grubenhaus met sporen van aardewerk en fibulae en Karolingische skeletten in de abdij van Affligem.²³

Het overlijden van Karel de Grote en ook de ontredde invallende Noormannen en Hongaren met zich meebrachten, zorgden ervoor dat het centrale gezag in het grote Frankische rijk volledig afbrokkelde. Een nieuwe samenlevingsvorm ontstond uit deze toestand, de feodaliteit. Deze periode was zeer belangrijk voor de verdere geschiedenis van het Pajottenland. Twee grote mogendheden konden hun vermogen stelselmatig vergroten. In het noorden van de regio werd in 1236 het Land van Gaasbeek opgericht door de hertogelijke familie van Brabant. In het zuiden het land van Edingen, leen van de graven van Henegouwen. Op deze scheiding werd een stelsel verdedigingsbouwwerken opgetrokken. Eerst in de vorm van omwalde mottes met neer- en opperhof die evolueerden tot waterburchten. Het Kasteel van Gaasbeek, het verdwenen Kasteel Kestergat, het Waterkasteel van Oetingen en het Kasteel van Steenhout te Vollezele maakten onderdeel uit van dit stelsel. Door hun expansiedrift kwamen de Brabantse hertog en de Vlaamse graaf veelvuldig met elkaar in botsing. Dit leidde tot veelvuldige conflicten in het Pajottenland.

Vanaf 1100 zien we voor het eerst abdijen verschijnen in het noorden van het Pajottenland, meer bepaald in Affligem, Vorst, Groot-Bijgaarden en Klein-Bijgaarden. Na een aanzienlijke schenking van graaf Hendrik III van Leuven groeide het abdiydomein van Affligem uit tot een van de belangrijkste in de Nederlanden. Affligem werd de "Primaria Brabantiae", de voornaamste abdij van het hertogdom Brabant. Ze stichtte acht kloosters en had een zeer sterke invloed op de omgeving door haar armenzorg, door het patronaat over 45 parochies en het bevestigingsrecht van zo'n 130 beneficies, door de bouw van grote hoeves en wind- en watermolens, door de aanleg van visvijvers en niet in het minst door de ontginning van zandsteengroeven.²⁴

Naast de toenemende invloed van de abdijen zien we met de ontwikkeling van de steden vanaf de 13de eeuw dat Brussel een belangrijke invloed zal hebben op de verdere ontwikkeling van de dorpen in het Land van Gaasbeek. Het stedelijk grondbezit op het platteland nam toe, evenals het aantal

²¹ VRANCKEN J., *Pajottenland, een land om lief te hebben*, Lennik, 2007, p.

²² Ibidem

²³ L. DE BISSCHOP, *Karolingsche vondsten op het terrein v. d. Abdij Affligem*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling 1996.

²⁴ <https://abdiyaaffligem.wordpress.com/blog/>; www.toerismeaffligem.be/pdf/ToerismeAffligem2012.pdf

gepachte gronden. Zo liet ook de burgerij in de 14de en 15de eeuw grote pachthoeven bouwen.

Ten gevolge van bovenstaande ontwikkelingen worden bos, moeras en heide omgezet in landbouwgrond. In combinatie met nieuwe landbouwtechnieken zorgde deze ontginningsbeweging voor een groter landbouwareaal en het aaneengroeien van kleine akkers tot kouters. De verschillende akkers en weilanden waren van elkaar afgeschermd door veelal levende omheiningen. Op de gemeenschappelijke gronden werd het drieslagstelsel toegepast. Niet alle grond werd ontgonnen en de adel hield bosgebieden vrij voor jacht en bosbouw. De steilste hellingen waren ongeschikt voor landbouw, waardoor op verschillende plaatsen belangrijke bossen bewaard zijn. In de 13de eeuw bedroeg het landbouwareaal ongeveer 80% van het land.

Aangetrokken door het water (Molenbeek, Zenne, ...) vestigden mensen zich in de valleien. De bewoning concentreerde zich in nederzettingkernen met een markt, een kerk, een gerechtsplaats, een kasteel en een neerhof. Uit deze kleine kernen zijn de gemeenten gegroeid, waarvan we sommige namen al in zeer oude documenten terugvinden (9de eeuw, toen de Sint-Pieterskerk van Keulen van dame Angela een gebied kreeg dat liep van Halle tot Dilbeek en van Lennik tot Genval of toen het Dietse domein van Gooik over Lennik tot Ternat van de abdij van Nijvel omschreven werd). Enkele dorps- en gehuchtskernen ten westen van Brussel die in dit landschap zijn ontstaan, hebben hun oorspronkelijke structuur behouden.

- Sint-Martens-Bodegem, een dorp met twee kernen (rond de 'Borch' en rond de kerk);
- Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, waar de dorpskern bestaat uit een vroeg-gotische kerk, een donjon met neo-middeleeuwse schil (Rokkenborgh) en enkele oude dorpswoningen.

Belangrijke stukken bos die bewaard bleven zijn:

- het Liedekerkebos, een relict van een groot bosgebied dat zich tot in de 19de eeuw tot in Pamel uitstrekte.

In het Pajottenland was er ondertussen een verschil gegroeid tussen het noorden en het zuiden. In het noorden waren er overwegend zeer kleine familiale landbouwbedrijven die nauwelijks konden overleven. In elk dorp waren er ook wat grotere en enkele heel grote boerderijen. Grote en middelgrote bedrijven kenden een wat wisselvallig bestaan en vele ervan raakten opgesplitst door de bevolkingsgroei. Het zuiden kende een overheersing van middelgrote en grote boerderijen. De grond is er vruchtbaarder en daardoor kon een grotere opbrengst met minder arbeid gerealiseerd worden.

Het stedelijk grondbezit op het platteland nam toe, evenals het aantal gepachte gronden. Zo liet de burgerij in de 14de en 15de eeuw grote pachthoeven bouwen. De afhankelijkheid van de stedelijke markt leidde ertoe dat boeren aanvullende inkomsten zochten door bier te brouwen, textiel te vervaardigen of zich bezig te houden met andere typische vormen van plattelandsnijverheid.

In de 16de en de 17de eeuw spelen Spaanse en Franse legers een rol in de bevolkingscijfers. Decennialang teisterden voortdurende en inkwartierende troepen het Pajottenland. Op het einde van de 17de eeuw veroorzaakten misoogsten een stagnatie van de bevolking. Dit heeft ook invloed op het onroerend erfgoed in de regio. Zo werden de burchten van Gooik en Dilbeek verwoest en verdween heel wat onroerend erfgoed. De 18de eeuw was een rustig intermezzo waardoor de bevolking terug toenam.

Ongeveer drie kwart van de grond was in de 18de eeuw in handen van particuliere eigenaars en een vierde in handen van adel, kloosters, kerken en gasthuizen. Door erfreisrecht geraakten de oorspronkelijke gronden sterk versnipperd, waardoor de landbouw vaak op kleine schaal werd bedreven.

De bebouwing concentreerde zich vooral in de kernen van kleine dorpen, maar kwam ook verspreid in

het landschap voor, nabij beekvalleien en bronnen. Grote hoeven, vaak met een veel oudere kern, evolueerden naar gesloten vierkantshoeven. Haagkanten sloten kleine akkers, tuinen en hoogstam-boomgaarden af. Het wegnnet bestond uit onverharde of semi-verharde wegen. Het Pajottenland bestond voornamelijk uit akkerland en maar een klein gedeelte uit weide- en hooilanden. De aardappel, meegebracht uit Zuid-Amerika, wordt een belangrijke teelt. Er duiken nu ook nijverheidsteelten (zoals koolzaad voor lampenolie) op. Eind 18de eeuw leefde nog 80% van de bevolking geheel of gedeeltelijk van de landbouw.

Strengere winters en de aardappelziekte (1845 - 1848) zorgden in de 19de eeuw voor nieuwe hongersnoden. In 1880 kreeg de landbouw opnieuw een klap te verwerken door de massale invoer van goedkope granen vanuit Amerika. Door deze crisis zochten velen andere inkomsten en gingen werken in steenkoolmijnen of in de stad. De boeren legden zich hierna meer toe op veeteelt. Gedeeltelijke mechanisatie van het werk en buitenlandse concurrentie zorgen voor een nog intensievere landbouw. Door wetenschappelijk onderzoek en verbeterde technieken werden voordien onvruchtbare bodems nu ook bewerkbaar. Het landschap was sterk versnipperd door de vele smalle percelen. De beekvalleien bleven een gesloten karakter behouden door meidoornhagen en houtkanten. Populieren werden massaal aangeplant als grondstof voor de luciferindustrie.

Ondertussen groeiden de dorpskernen met oprichting van lintbebouwing langs het bestaande wegnnet.

Het Pajottenland is een vruchtbare landbouwstreek en is dit in hoge mate vandaag nog. Daarom werd weinig landbouwgrond omgezet in industrieterreinen. In de 19de eeuw tekende zich een tweedeling af in de regio. In de Zennevallei groeiden onder invloed van Brussel ambachtelijke activiteiten uit tot industriële ondernemingen en nam de bevolking toe, terwijl het Pajottenland grotendeels zijn agrarische karakter behield en de bevolking minder aangroeide. De tweedeling is vandaag de dag door de oprukkende suburbanisatie minder sterk, maar ze is nog steeds goed waarneembaar. Het kanaal uit 1827, de enige bevaarbare waterweg in de streek, en de spoorlijn Brussel-Charleroi van 1840 zijn bepalend geweest voor de sterke industrialisering van dorpen als Ruisbroek. Industrialisering betekende in veel gevallen de mechanisering van traditionele sectoren, zoals wind- en watermolens, brouwerijen en stokerijen. Halfweg in de 19de eeuw deed de textielindustrie haar intrede als nieuwe industrietak in de Zennevallei en aan het eind van de 19de eeuw de metaalnijverheid.

Een belangrijk fenomeen dat we zien verschijnen op vlak van de landbouw is de verschaling. Waar op het einde van de 19de eeuw het gros van de boeren actief was op kleinere exploitaties, heeft de voortschrijdende mechanisering geleid tot een steeds verder doorgedreven concentratie en schaalvergroting. Dit maakt dat de traditionele langgevelhoeven vandaag geen agrarische functie meer kennen. De moeilijkheden in de landbouw worden opgevangen door een overschakeling naar een intensieve tuinbouwteelt, waarbij de opkomst en de teloorgang van de hop- en aardbeiteelt tot de markantste fenomenen gelden.

Door de opkomst van industriële maalderijen vanaf het begin van de 19de eeuw verdwenen molens geleidelijk uit steden en dorpen. Vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw groeide weer de belangstelling voor dit kostbaar erfgoed. Molens worden tegenwoordig weer gerestaureerd en bemalen door vrijwillige molenaars.

Het katholiek reveil is een van de meest merkwaardige fenomenen uit de eerste helft van de 19de eeuw. Deze religieuze heropleving werd gekenmerkt door een romantisch onderbouwd zin zoeken, een individueel en collectief beleefde kerkpraktijk, vrome devoties en publieke geloofsmanifestaties, zoals processies en bedevaarten en een bijna emotionele gehechtheid aan heilige plaatsen, relieken en symbolen. Het katholiek reveil werd in belangrijke mate gedragen door de herstelde oude orden

en de vele nieuwe (vooral actieve) religieuze instituten. Bij wijze van boutade kan worden gesteld dat zowat elke dorpspastoor die zichzelf respecteerde een lokale (veelal vrouwelijke) kloostercongregatie stichtte. Onder impuls van het reveil werden tal van kapellen opgericht.²⁵

In 1939 werd in de regio Pajottenland Zennevallei gestart met de uitbouw van een weerstandslinie. Deze weerstandslinie maakte deel uit van de K(oningshooikt)-W(aver)-linie. Dit onderdeel liep vanaf Waver tot aan de Dender in Pamel en diende als obstakel voor een inval via het zuiden van België. De linie werd gevormd door cointet-versperringen die als een ijzeren muur door het landschap liepen met daarlangs versterkte bunkercentra in Waver, Halle, Kester, Ninove en Roosdaal.²⁶

Sedert de Tweede Wereldoorlog is de mobiliteit in versneld tempo toegenomen. Op die manier werd een veel groter bereik voor woonuitbreiding beschikbaar en kwamen terreinen op aanzienlijk grotere afstand van de tewerkstellingsplaats voor verkaveling in aanmerking. De leidde tot suburbanisatie in de rand rond Brussel. De groene gemeenten hadden een grote aantrekkingskracht op welgestelde stedelingen. In de zuidoostelijke rand rond Brussel werd hierdoor heel wat bos- en akkerland verkaveld, wat vandaag nog zichtbaar is. Gemeenten als Sint-Pieters-Leeuw en Dilbeek staan nu nog onder een forse verstedelijkingsdruk. Ook meer westelijk gelegen gemeenten en kernen blijken aantrekkelijke woonomgevingen, wat leidt tot grote druk op het landschap.

²⁵ De Maeyer, Jan. "De schatkamers van KADOC ... een caleidoscoop van religie en samenleving in Vlaanderen". Brood en Rozen, 2002, 3, 49-55

²⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/306880>

4. Het gemeenschappelijk erfgoedpakket

In wat volgt, geven we eerst een overzicht op basis van afzonderlijke inventarissen, gevolgd door een voorlopige synthese. Voor een echte synthese ontbreken nog te veel gegevens. We beperken ons hier wel tot de vijf betrokken gemeenten, Affligem, Dilbeek, Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw en Ternat.

Inventarissen van het agentschap onroerend erfgoed

Aan de hand van de verschillende erfgoedinventarissen kan het erfgoedpakket omschreven worden. De basis van de IOED-werking vormt de **vastgestelde inventaris van het onroerend erfgoed** met een uitgebreid overzicht van het bouwkundig patrimonium met erfgoedwaarde in Vlaanderen. Binnen de inventaris kan een onderscheid gevormd worden tussen de vastgestelde inventarissen en de beschermingen. Tot de vastgestelde inventarissen behoren: de landschapsatlas, historische tuinen en parken, houtige beplantingen, archeologische zones en bouwkundig erfgoed. Onder beschermingen verstaan we: cultuurhistorische landschappen, archeologische sites, stads- en dorpsgezichten, monumenten en overgangszones.

Onderstaande tabel biedt een overzicht van het aantal vastgestelde items per toegankelijke inventaris en per gemeente.

vastgestelde inventaris ²⁷					
gemeente	landschaps-atlas	historische tuinen en parken	houtige beplantingen	archeologische zones	bouwkundig erfgoed
Affligem	1	/	/	/	32
Dilbeek	/	/	/	/	255
Roosdaal	1	/	/	/	59
Sint-Pieters-Leeuw	1	/	/	/	203
Ternat	/	/	/	/	33

beschermd onroerend erfgoed ²⁸					
gemeente	cultuurhistorische landschappen	monument	archeologische sites	dorps- of stadsgezicht	overgangszones
Affligem	1	12	/	2	/
Dilbeek	6	35	/	8	1
Roosdaal	1	16	/	4	/
Sint-Pieters-Leeuw	3	15	/	2	3
Ternat	4	14	/	1	/

²⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/zoeken>

²⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/zoeken>

Zoals blijkt uit het aantal inventarisitems kennen enkel Dilbeek en Sint-Pieters-Leeuw een geüpdatete inventaris. De overige gemeenten hebben nog een oude inventaris, met uitzondering van de 10 toegevoegde inventarisitems voor Affligem, Roosdaal en Ternat naar aanleiding van de vaststellingsprocedure in 2019. 20ste eeuwse architectuur ontbreekt in grote mate, maar gezien de gemeenten net in deze periode een belangrijke expansie ondergaan, maakt dit een belangrijk deel uit van het patrimonium. Ook de aanwezigheid van de linie Ninove-Waver, maakt dat er nog heel wat oorlogsrelicten in het landschap vervat zitten.

Naast de vastgestelde inventarissen kunnen we nog de wetenschappelijke inventarissen, zonder rechtsgevolgen, rekenen. Gezien er nog geen vastgestelde historische tuinen en parken en of houtige beplantingen bestaan voor dit gebied is het interessant de landschappelijke gehelen en elementen nog te vermelden:

wetenschappelijke inventaris ²⁹		
gemeente	landschappelijke elementen	landschappelijke gehelen
Affligem	7	/
Dilbeek	22	3
Roosdaal	8	/
Sint-Pieters-Leeuw	12	/
Ternat	3	/

In bovenstaande gegevens blijft informatie over het archeologisch erfgoed nog achterwege. Deze lacune kan verholpen worden op basis van de Centraal Archeologische Inventaris.

CAI ³⁰	
gemeenten	periodes
Affligem	losse vondsten uit het <neolithicum en de IJzertijd; nederzettingen uit Romeinse tijd en de middeleeuwen
Dilbeek	losse vondsten prehistorie; nederzettingen uit neolithicum, Romeinse tijd en de middeleeuwen
Roosdaal	losse vondsten prehistorie; sporen van bewoning uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen
Sint-Pieters-Leeuw	losse vondsten uit Romeinse tijd en Neolithicum; sporen van middeleeuwse bewoning
Ternat	losse vondsten uit het Neolithicum en de IJzertijd; sporen uit Romeinse tijd en middeleeuwen

Binnen het werkingsgebied bevinden zich twee erkende onroerend erfgoeddepots. Voor vondsten uit de zone Dilbeek, Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw en Ternat is er het onroerend erfgoeddepot van de provincie Vlaams-Brabant het eerste aanspreekpunt. Voor Affligem is er Agilas.

²⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/zoeken>

³⁰ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

Gemeentelijke inventarissen

Naast de officiële inventarissen werden er in de beleidsperiode 2017-2021 inventarissen opgesteld door de IOED PZ en de gemeentebesturen, meer bepaald van de kapellen met bijhorende groenstructuren en van de graven op de gemeentelijke begraafplaatsen. Dit met als doel waarderingstrajecten op te zetten voor een goed behoud en beheer van dit erfgoed in de toekomst.

gemeentelijke inventarissen		
gemeenten	begraafplaatsen	kapellen
Affligem	Essene	/
Dilbeek	volledig grondgebied	/
Roosdaal	Strijtem	volledig grondgebied
Sint-Pieters-Leeuw	volledig grondgebied	volledig grondgebied
Ternat	/	/

In elk van de gemeenten werd een kerkenbeleidsplan opgesteld, enkel in Affligem en Roosdaal moet dit plan nog voorgelegd worden aan het Bisdome ter goedkeuring. Voor elk van de kerkgebouwen is er dus een toekomstvisie uitgewerkt.

kerkenbeleidsplannen	
Gemeente	goedgekeurd
Affligem	neen
Dilbeek	ja
Roosdaal	neen
Sint-Pieters-Leeuw	ja
Ternat	ja

Kenmerkende elementen in het gezamenlijke erfgoedpakket

Archeologie

De kennis over archeologische sites en de resultaten van opgravingen zijn verspreid. Daardoor hebben de gemeenten nog te weinig zicht op mogelijke archeologische sites én op wat er al is aan studies en ensembles. In de periode 2017-2019 werd gestart met het opstellen van een bibliografie op basis van de gegevens in de CAI. In samenwerking met de erkende en niet-erkende depots in de omgeving wordt aan beeldvorming gedaan over de ensembles van de IOED-gemeenten. In Roosdaal en Affligem werden de oudste sporen van menselijke aanwezigheid aangetroffen meer bepaald uit het mesolithicum en het neolithicum. Tot nu toe gaan de belangrijkste vondsten in Dilbeek, Ternat en Sint-Pieters-Leeuw terug op de Romeinse Tijd. Vandaag blijft verder syntheseonderzoek echter nog achterwege. Het werkingsgebied kent vandaag nog geen afgebakende archeologische zones. Zoals blijkt uit het historisch overzicht kennen de dorpskernen echter een hoge archeologische waarde. Het feit dat het Agentschap Onroerend Erfgoed juist in en om dorpen archeologische zones wil afbakenen opent mogelijkheden voor de gemeenten.³¹

³¹ Beleidsbrief Onroerend Erfgoed, p. 29, <https://docs.vlaamsparlament.be/docs/stukken/2014-2015/g146-1.pdf>

Verspreide dorpskernen in het landschap

Ondanks de suburbanisatie en de visuele aanwezigheid van de hoofdstad zijn de landelijke gehuchten, zoals Sint-Anna-Pede goed bewaard gebleven. Enkele dorpskernen behielden hun oorspronkelijke structuur, zoals Sint-Martens-Bodegem, een dorp met twee kernen (rond de 'Borch' en rond de kerk), Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek waar de dorpskern bestaat uit een vroeg gotische kerk, een donjon met een neo-middeleeuwse schil (Rokkenborgh) en enkele oude dorpswoningen.

Niet alleen de beschermde dorpsgezichten, waarvan Dilbeek er zelfs 8 heeft, maar alle dorpskernen, van zeer goed bewaard tot beperkt tot enkele beeldbepalende elementen, vormen voor de gemeenten een belangrijk deel van hun onroerende erfgood, met zoals hierboven is aangegeven, een verwacht grote archeologische waarde.

De uitzondering is de voormalige industriegemeente Ruisbroek. Hier is men gestart met een opwaardering van de dorpskern door het verkeer te weren uit het centrum en opnieuw een plaats te geven aan de bewoners door de herinrichting van het dorpsplein en de nevenbestemming van de Jan van Ruusbroec en Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze tendens van opwaardering en ingroenen van de dorpskernen is in elk van de IOED-gemeenten sterk aanwezig (zie verder).

Burchten, kastelen en landhuizen

Het doorsnijden van het grensgebied tussen het Land van Gaasbeek en het Land van Edingen hebben ertoe geleid dat er heel wat motten en later waterburchten werden opgetrokken. Vandaag zijn er nog enkele sporen van deze burchten, zoals de Sint-Alenatoren in Dilbeek. Andere zijn dan weer verdwenen, maar nog herkenbaar in het landschap zoals de motte van Brucom. Nog anderen zijn dan weer niet meer zichtbaar, maar komen aan het licht tijdens werkzaamheden zoals de aangetroffen fundamenteën in het waterbekken van de Pedemolen in Sint-Gertrudis-Pede.³² In de toekomst moeten deze sites opgespoord worden aan de hand van het nieuwe digitaal hoogtemodel die de grachtstructuren eenvoudig in beeld brengt. Op deze wijze werd in 2019 een nog ongekende walgrachtsite aangetroffen die nog niet gekend was omdat ze niet meer op de kaart van Ferraris is terug te vinden.

Naast de middeleeuwse versterkingen zien we in de 19de eeuw heel wat landhuizen verschijnen in de Vlaamse Rand die vaak gebouwd werden als buitenverblijf voor de opkomende industriële bourgeoisie in de hoofdstad (vooral in Dilbeek en Sint-Pieters-Leeuw). Veel van deze parken zijn opgenomen in de Inventaris van historische tuinen en parken die anno 2020 wordt vastgesteld door het agentschap onroerend erfgood. Kleinere, maar niet minder waardevolle, villa's blijven soms echter nog uit het vizier zoals Villa Den Uil in Roosdaal van Albert van Huffel.

Parochiekerken

Het merendeel van de parochiekerken in deze regio is zeer heterogeen van stijl, een gevolg van de verschillende bouwcampagnes (bv. Onze-Lieve-Vrouwekerk van Vlezenbeek). Andere kerken zijn vrij homogeen 'gotisch' (bedevaartkerken Onze-Lieve-Vrouwekerk in Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek; de Sint-Martinuskerk van Sint-Martens-Bodegem). Wat misschien nog het meest voorkomt, zijn kerken in neo-stijl, zoals de neogotische Sint-Gertrudiskerk in Dilbeek, de Sint-Johanneskerk in Affligem en de Sint-Gaugericuskerk in Roosdaal. Deze niet-beschermde kerken in neo-stijl zijn vandaag erg kwetsbaar gebleken. Vaak zijn het deze grote kerkgebouwen die het snelst hun functie verliezen zoals de Sint-Pieter in Bandenkerk in Oudenaken en de Sint-Rumolduskerk in Schepdaal of in bouwfysische slechte staat zijn zoals de Sint-Gaugericuskerk in Pamel. Hier wordt er actief gezocht naar herbestemmingen door de gemeentebesturen en kerkfabrieken. Al dan niet in samenwerking met het projectbureau herbestemming kerken.

³² J. MOENS, "Resten van een site met walgracht op het domein van de Molen van Pede te Sint-Gertrudis-Pede", Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant (2016), p. 6-8.

Abdijen en kloostergemeenschappen

Ook in de oprichting van abdijen en kloostergemeenschappen zien we twee oprichtingsgolven. Vanaf 1100 verschijnen er drie gemeenschappen in het werkingsgebied: Affligem, Groot-Bijgaarden en Klein-Bijgaarden. Uit verschillende archeologische bronnen blijkt het grondgebied van de abdij van Affligem reeds zeer rijke bewoningsgeschiedenis te beschikken. Enkel de abdij van Affligem heeft nog een belangrijke werking in de regio. Ook hier bestaat echter de vrees bij de gemeente dat de site verkocht zal worden aan private initiatieven. De provincie en het regionaal landschap PZ zetten actief in op het landschapsbeheer en de heropleving van het hoperfgoed in de strategische trajecten Ere bald Kravaal en AAA+. De Sint-Wivina-abdij in Groot-Bijgaarden is volledig gedesacraliseerd. Recent werd de site geres- taureerd en nieuw leven ingeblazen met de toevoeging van serviceflats. De site van Klein-Bijgaarden ging in de 19de eeuw op in de fabriek Wittouck. Vandaag is een deel van de site in verval en er is nog weinig gekend over de historiek van de site. Onderzoek en waardebeoordeling dringt zich op.

Het katholiek reveil heeft er voor gezorgd dat heel wat kloostergemeenschappen en scholen werden op- gericht in de dorpskernen. Dit is niet anders voor ons onderzoeksgebied. Vandaag werd de invloed van dit reveil in het Pajottenland en de Zennevallei echter nog niet onderzocht. Wel zien we dit erfgoed echter snel verdwijnen. Dit omdat de kloostergebouwen vaak niet meer voldoen aan de moderne noden. Gezien geen van deze gebouwen op de inventaris staat zien we ze snel uit het straatbeeld verdwijnen. Zo zal het oude klooster op de Ledeberg binnenkort verdwijnen om plaats te maken voor een nieuwe, moderne in- frastructuur.

Kapellen

Een ander gevolg van het katholiek reveil is de groei van de volksdevotie en het verschijnen van tal van 19de eeuwse kapellen in het landschap. Talrijke bedevaart- of doortochtkapellen liggen op de bedevaart- routes naar o.m. de basiliek van Halle. Verder staan er talrijke devotiekapellen van allerlei types op de kruising van wegen, bij hoevegebouwen en op akkers. De kapellen vormen samen met andere elemen- ten, zoals hagen en bomen, de het kenmerkende landschap in deze gemeenten. Vele van deze kapellen worden vandaag niet meer beheerd en zijn in slechte staat. Slechts enkele zijn opgenomen in de inventa- ris onroerend erfgoed. Met het oog op waardering en restauratie van de meest waardevolle kapellen is gestart met de inventarisatie van dit klein erfgoed. In de volgende beleidsperiode wordt gestart met de restauratie en een sensibiliseringscampagne.

Vierkantshoeven en langgevelhoeven, molens

Tussen de akkers op de vruchtbare leemgronden (zuiden) en de zand-leemgronden (noorden) staan talrijke geïsoleerde vierkants- of kwadraathoeven. Eenvoudiger zijn de langgevelhoeven met daarin soms (resten van) leembouw, zoals huisje Mostinckx in Dilbeek. De hoeven zijn geïntegreerd in het landschap en vormen er een geheel mee en geven ze de open ruimtes in de gemeenten een eigen karakter. De langgevelhoeves hebben hun functie al enige tijd verloren waardoor een groot deel reeds is aangepast aan de hedendaagse comfortnoden. Vandaag komen ook de grotere hoevecom- plexen te koop te staan en komen ze vaak in handen van projectontwikkelaars.

Elk van de gemeenten op het grondgebied beschikt over restanten van wind- en watermolens. De windmolens zijn vandaag vaak reeds verdwenen. De nog actieve Hertboommolen in Onze-Lieve- Vrouw Lombeek en de Nieuwe molen en in Affligem zijn nog mooie exemplaren. Soms blijft enkel de molenaarswoning over zoals langs de molenstraat in Dilbeek. Watermolens zijn vaak wel nog be- waard, maar het waterrad en het binnenwerk zijn meestal verdwenen waardoor ze niet meer zicht- baar zijn in het straatbeeld. De nog actieve 18de eeuwse Pedemolen en de watermolen van Volsem zijn mooie historische voorbeelden.

Hertboomwindmolen Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek (Roosdaal). (foto Koen Demarsin)

Brouwerijen

Noord-Pajottenland staat bekend om zijn talrijke brouwerijen, waarvan nog enkele (opnieuw) actief zijn in de oude vestingen, zoals brouwerij Timmermans in de oude afspanning Het Molleken in Itterbeek, brouwerij de Troch in Wambeek en Hof te Kwadewegen met brouwerij Lindemans in Vlezenbeek. Andere brouwerijen, zoals Eylenbosch en de Troch in Schepdaal en Goossens in Sint-Gertrudis-Pede kregen de voorbije jaren hernieuwde belangstelling na jaren leegstand. Waar het complex van Eylenbosch volledig tot wooncomplex wordt hervormd, heeft men in Schepdaal gekozen de brouwerij volledig te restaureren en de bottelarij opnieuw op te starten.

Infrastructuur

Een belangrijk onderdeel van de infrastructuur zijn de trage wegen die het landschap doorkruisen. Buiten de dorpskernen zijn deze nog veelvuldig aanwezig. Met de aanleg van het moderne wegennet ging de verbinding tussen centrum en omliggende wegen echter vaak verloren. In een streven naar een duurzame leefomgeving en om burgers te stimuleren de auto aan de kant te laten staan voor korte verplaatsingen wordt opnieuw aansluiting gezocht bij de nog bestaande buurtwegen en wordt gezocht naar groene promenades door de centra. Voorbeelden zijn Sint-Pieters-Leeuw waar er aansluiting gezocht wordt tussen de Rink en het Colomakasteel, maar ook Sint-Ulriks-Kapelle waar zelfs de auto bijna volledig uit het centrum wordt geweerd.

De regio werd van noord naar zuid doorkruist door de heerbaan Asse-Bavay (nu steenweg Asse-Edingen) en vanaf de 19de eeuw door spoorwegen en buurtspoorwegen. De eerste tramlijn in het vroegere Brabant maakte de verbinding tussen Brussel en Schepdaal, en bij uitbreiding ook Eizeringen. De bouw van de stelplaats in Schepdaal dateert van 1888. Het is nu een trammuseum, beheerd door Herita.

Tramsite Schepdaal. (foto Koen Demarsin)

Er wordt gestart met de opwaardering van de industrietreinen langs de kanaalzone in Ruisbroek via het stragische project Zennevallei van de provincie Vlaams-Brabant. Daarbij gaat de aandacht ook naar de erfgoedwaarde. Een belangrijke zone in dit traject is de Catalasite op de grens tussen Ruisbroek en Drogenbos waarlangs men een groene verbinding tussen Drogenbos en Ruisbroek tot stand wil brengen. Eveneens deel makend van dit project is de herinrichting van de Bergensesteenweg die de gemeente Sint-Pieters-Leeuw doorkruist. Ook hier speelt de erfgoedwaarde van de omgeving een belangrijke rol.

Modern wonen

Omgang met het 20ste-eeuwse onroerend erfgoed is in vele gemeenten moeilijker. Een overzicht van dit erfgoed ontbreekt vaak en de elementen zijn bijvoorbeeld niet opgenomen in de inventaris onroerend erfgoed, terwijl zorg voor dit erfgoed ontbreekt in veel gevallen. De uitzondering zijn Dilbeek en Sint-Pieters-Leeuw waar nog een herinventarisatieronde door het agentschap onroerend erfgoed werd doorgevoerd. De migratiebeweging vanuit Brussel en de bevolkingstoename van de gemeenten tijdens het interbellum, hebben ertoe geleid dat er heel wat interbellumarchitectuur aanwezig is. Het meest typerende voorbeeld is de Kaudenaardewijk in Dilbeek met een aantal interbellumwoningen, opgetrokken door Brusselse families. Ook in Roosdaal zijn er aantal mooie voorbeelden van interbellumarchitectuur.

Oorlogserfgoed

In Roosdaal zijn nog vier bunkers van de linie Waver-Ninove aanwezig in het landschap. Naast een bunker die werd ingericht als bunkerweide, liggen de overige geïsoleerd in het landschap. Vanuit het Regionaal Landschap PZ bestaat er de intentie deze bunkers opnieuw een functie te geven en uit hun isolement te halen. Ook in Halle, Gooik en Pepingen bevinden zich relictten van deze linie. Hier dringen samenwerkingsverbanden zich op.

Landschapsrelicten

Er zijn nog heel wat gave landschapsrelicten en landschappelijke gehelen aanwezig in de regio. Enerzijds betreft het getuigenbossen zoals het Neigem- en Berchembos. Anderzijds zijn het gecultiveerde landschappen. Hier kan een onderscheid gevormd worden tussen agrarische landschappen die sinds de 19de eeuw vrijwel ongewijzigd zijn gebleven, zoals Sint-Laureins-Berchem en Oudenaken of voormalige steengroeven zoals de Wolfspuiten te Dilbeek. Ook hier zien we een hernieuwde aandacht voor het landschap in grotere projecten zoals het project Erembald Kravaal van de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen met aandacht voor het abdijlandschap en zijn hopcultuur.

Funerair erfgoed

In enkele dorpen bleef het kerkhof (mét de kerkmuur) rond de kerk bewaard (Onze-Lieve-Vrouw- Lombeek, Wambeek, Itterbeek, Sint-Martens-Bodegem, Rink). De grafmonumenten zijn van historisch, architectonisch en sociaal belang en bieden informatie over de bewoners van het dorp.

Er zijn succesvolle projecten geweest rond funerair erfgoed in Dilbeek en Roosdaal. In Dilbeek werd (beeld)materiaal verzameld over de vroegere en huidige begraafplaatsen. Naar aanleiding van Erfgoeddag 2013 met als thema 'Stop de Tijd' werden gegevens over de personen verzameld en een selectie werd gepubliceerd. In 2017-2019 is van start gegaan met de inventarisatie van de begraafplaatsen. In Sint-Pieters-Leeuw en Dilbeek werden reeds waarderingstrajecten uitgevoerd voor een goed behoud van het funerair erfgoed op de begraafplaatsen.

5. Actoren³³

In de gemeenten

Gemeentelijke diensten

Affligem

- Dienst ruimtelijke ordening en leefmilieu
 - o Leo Assys, diensthoofd
 - o Rita Nevens, stedenbouwkundig ambtenaar
- Dienst welzijn en cultuur
 - o Luc Van de Putte, diensthoofd, organisator (met vrijwilligers) van Open Monumentendag

Dilbeek

- Team Kennis
 - o Kathleen Leys: diensthoofd ; organisator (met vrijwilligers) van Open Monumentendag, opvolging herbestemming kerken & begraafplaatsen, etc.
- Team Wonen en Ondernemen
 - o Laurent Coppens, diensthoofd
 - o Joanna Timmermans, stedenbouwkundig ambtenaar
- Dienst gebouwen
 - o Karen Cautaerts: beheer monumenten in eigendom van de gemeente
- Projectverkenner
 - o Mieke Verschaffel: dienstoverschrijdende werking

Roosdaal

- Dienst ruimtelijke ordening
 - o Pieter Geerts: stedenbouwkundig ambtenaar
 - o Wendy De Vriendt, stedenbouwkundig ambtenaar
- Dienst cultuur en toerisme
 - o Koen Arijs: cultuurbeleidscoördinator en organisator Open Monumentendag i.s.m. Erfgoedcel Rausa

Sint-Pieters-Leeuw

- Dienst ruimtelijke ordening
 - o Erik Wuyts, architect-stedenbouwkundig ambtenaar / diensthoofd ruimtelijke ordening & leefmilieu

³³ Onder actoren zijn per gemeente de gevraagde experten – personeelsleden terug te vinden die werken rond onroerend erfgoed. De expertise van de medewerkers van de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap is terug te vinden onder ditzelfde punt (hoofding 'In de regio'). In dit actorendeel is eveneens het overzicht van uitgebouwde en het nog uit te bouwen consultatienetwerk verwerkt.

- Gert Vanderboucke, stedenbouwkundig ambtenaar
- Dienst patrimonium & openbare ruimte
 - Eric Stiens, afdelingshoofd technische zaken
 - Johnny Marchal, diensthoofd patrimonium & openbare werken
- Dienst toerisme en erfgoed
 - Kristien Van Hecke, toerismedeskundige, organisator Open Monumentendag

Ternat

- Dienst Ruimtelijke Ordening
 - Martine Pitteljon, stedenbouwkundig ambtenaar

Vrijwilligers in de gemeenten die bezig zijn met onroerend erfgoed

Affligem

- Heemkring Affligem en Gidsen Affligem, <http://www.toerismeaffligem.be>
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:
 - Organiseren en begeleiden van wandelingen
 - Inventarisatie van onroerend erfgoed
 - Mee organiseren en uitvoeren van publieksevenementen, zoals als Hopdag, Open monumentendag, activiteiten rond de Groote Oorlog
 - Scholen bezoeken
- Museum van de abdij van Affligem
 - Archeologische collectie opgravingen abdijsite
- Cultuurraad
 - Adviesraad

Dilbeek

- Cultuurraad, <http://cultuurraad-dilbeek.be>
 - In de schoot van de cultuurraad bestaat er werkgroep erfgoed. Deze werkgroep houdt de vinger aan de pols en zoekt naar herbestemmingen van gebouwen.
- Culturama vzw, <http://www.culturamavzw.be>
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:
 - Begeleide wandelingen
- Familiekunde Vlaanderen regio Dilbeek, <http://fv-dilbeek.familiekunde-vlaanderen.be>
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:
 - Genealogisch onderzoek en documentatie als achtergrond bij gebouw-historisch onderzoek
- Heemkring Bodeghave vzw
 - Verzamelt documentatie over Sint-Martens-Bodegem, onder andere over gebouwen
- Bodegemse Kulturele Werkgemeenschap (BKW), <http://www.heemkring-bkwbodegem.be/archief/bodegemseuitgaven.php>
 - Verzamelt documentatie over Sint-Martens-Bodegem, onder andere over gebouwen
- Molenvereniging van het Pajottenland vzw, <http://www.molenverenigingpajottenland.be>
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:

- In en rond de gemeente Dilbeek het watermolen- en windmolen- bestand in traditionele zin te behouden en daartoe molens te bemalen en vrijwillige molenaars een praktische opleiding te bieden
- Het molenbestand bekend maken bij het brede publiek
- IJveren voor de bescherming van de molen- sites en de directe omgeving
- Velt Pedevallei, <http://beweegt.velt.be/pedevallei>
- Orde van de groene bel
 - Inzet hoperfgoed in Sint-Martens-Bodegem
- Gemeenschapsraad Schepdaal, <http://www.schepdaal.be/welkomgemeen.html>
 - Digitaliseert erfgoed.
- Vrijwilligers tramsite Schepdaal
 - Ontsluiting van site

Roosdaal

- Rausa, <http://www.rausa.be>
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:
 - Inventariseren
 - Publiekswerking, onder andere organiseren van Open Monumentendag
 - Sensibiliseringsacties
 - Loket voor (on)roerend erfgoed, in samenwerking met gemeente
 - Netwerking met andere vrijwilligersorganisaties in de streek

Sint-Pieters-Leeuw

- Werkgroep Streek- en volkskunde
 - Activiteiten rond onroerend erfgoed:
 - Publicaties
 - Lezingen

Ternat

- Cultuur- en Heemkring Sint-Gertrudis Ternat
 - Verzamelt en ontsluit informatie over de geschiedenis van Ternat
- Vrienden van de Klapscheutmolen
 - Zetten zich in voor het behoud en beheer van de 'Klapscheutmolen'

Naast organisaties zijn in alle gemeenten ook individuele vrijwilligers bezig met onroerend erfgoed, onder andere metaaldetectoristen. De gemeenten doen ook regelmatig een beroep op deskundige vrijwilligers, die in de gemeente wonen, zoals architecten en (amateur)archeologen.

De vrijwilligers spelen in alle gemeenten een belangrijke rol in de zorg voor en de ontsluiting van onroerend erfgoed. In alle gemeenten is er een zeer goede samenwerking tussen gemeente en vrijwilligers. De vrijwilligers nemen belangrijke taken op zich rond publiekswerking, inventarisatie, sensibilisering en het creëren van een lokaal draagvlak voor lokaal erfgoed.

In de regio

Alle gemeenten die willen samenwerken in de IOED zijn aangesloten bij de volgende samenwerkingsverbanden:

- Cultureel erfgoedconvenantswerking (Erfgoedcel) van de Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei, <http://www.Erfgoedcelpz.be>

In het werkingsgebied wordt zeer actief gewerkt met vrijwilligers en gemeenten rond roerend en immaterieel erfgoed. Er is een draagvlak voor gecreëerd via actieve publiekswerking. Daarnaast zijn er tal van raakvlakken tussen de cultureel-erfgoedwerking en de onroerenderfgoedwerking op lokaal vlak waar de medewerking van de Erfgoedcel een versterking van de IOED betekent (bv. heemkringenoverleg, onderzoek en contacten i.v.m. religieus erfgoed en molenerfgoed, vrijwilligerswerking). De ervaring van de Erfgoedcel wordt mee ingezet in de werking van de IOED (zie organisatiestructuur).

- o Medewerkers: Koen Demarsin (Algemeen coördinator; aansturing, beleid); Judith Dewaele (erfgoedcoördinator); Hilke Arijns (Erfgoedcoördinator beleid), Melissa Cancho-Cortes (administratief medewerker), Benedicte Roose (Projectmedewerker religieus erfgoed).

- Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei, <http://www.pajot-zenne.be>

Hier is in de afgelopen jaren veel kennis en ervaring rond landschap en landschapszorg opgebouwd, o.a. vanuit landschapsteams en –animator (met steun van het Agentschap Onroerend Erfgoed en de provincie). Het Regionaal Landschap wil dan ook intensief betrokken zijn bij de IOED (zie organisatiestructuur).

- o Medewerker: Anneleen Vanderputten

- Toerisme Pajottenland en Zennevallei, <http://www.toerisme-pajottenland.be>

Toerisme Pajottenland en Zennevallei is een samenwerkingsverband van 16 gemeenten, die samen hun gemeenten afzonderlijk en de regio als geheel toeristisch promoten. Landschap en bouwkundig erfgoed zijn belangrijke toeristische en recreatieve troeven in deze regio.

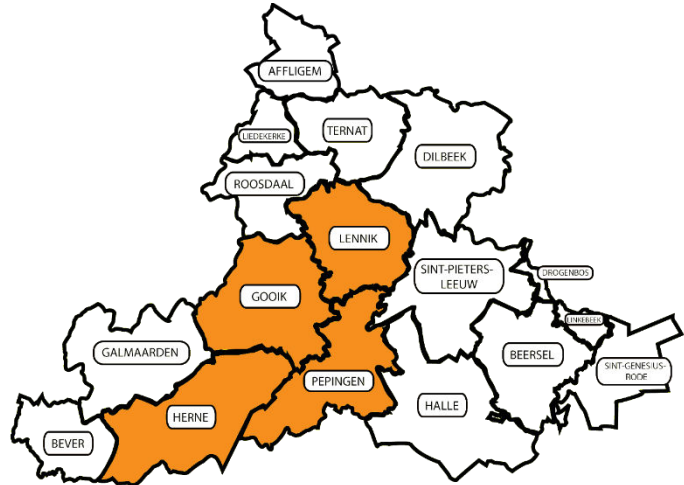
Deze streekorganisaties werken samen aan doelstellingen die hun werkingen verbinden en overstijgen, zoals het publiekstijdschrift PajotZenneMagazine (20.000 exemplaren, 3 maal per jaar) en de mobiele website ontdek.PajotZenneMagazine.be. In deze samenwerking staan de aandacht voor erfgoed, landschap, recreatie en toerisme centraal.

Naast bovenstaande reeds bestaande samenwerkingsverbanden, wordt er door vier gemeenten binnen de cultuurregio Pajottenland Zennevallei een aanvraag ingediend voor de oprichting van een nieuwe IOED, namelijk Pepingen, Gooik, Lennik en Herne.

- IOED Pajottenland

De IOED Pajottenland is een nieuwe intergemeentelijke samenwerking (projectvereniging), specifiek gericht op het onroerend erfgoedbeleid van de landelijke gemeenten in het Pajottenland. Zij bouwt met een eigen beleid en een eigen bestuur een specifieke werking uit, maar doet dit in nauw overleg en samenwerking met de Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei (en IOED Pajottenland & Zennevallei). De samenwerking tussen beide projectverenigingen en de wederzijdse ondersteuning wordt vastgelegd in een afsprakenkader.

In tegenstelling tot de huidige IOED betreft het hier vrij dun bevolkte landelijke gemeenten met een verspreide bewoning. De kenmerken van het gaaf bewaarde landschap kunnen door de IOED Pajottenland in beeld gebracht worden, alvorens de demografische druk zich voortzet naar deze gebieden en kan er vroegtijdig draagvlak gecreëerd worden. Door deze aanpak kan er nu reeds preventief gehandeld worden naar mogelijke toekomstige druk op het erfgoed.

Pajottenland en Zennevallei is een regio met veel samenwerkingsverbanden en -projecten, onder andere

- Pajottenland +; een samenwerkingsverband tussen de gemeentebesturen en de OCMW's van de gemeenten Bever, Galmaarden, Gooik, Herne, Lennik, Pepingen en Roosdaal, de provincie Vlaams-Brabant en 24 (socio-culturele, economische en ecologische) verenigingen die in de streek actief zijn, <http://www.pajottenland.be/2010/pplus.php>.
- Strategisch project 'Van Erembald tot Kravaal'; dit beoogt de vergroening van het gebied tussen Erembodegem en het Kravaal in Affligem.
- Strategisch project 'Zennevallei': heropwaardering industriezones in de Zennevallei
- AAA+: In 2017 werd in het kader van het strategisch project Landschap van Erembald tot Kravaalbos een geïntegreerd actieprogramma opgesteld om de hopteelt en de hopcultuur in de ruime omgeving van Affligem-Asse-Aalst+ te versterken. Ondertussen zijn er heel wat stappen gezet en wordt er in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant nauw samengewerkt met toeristische partners, hop-boeren (en hun leerlingen) en erfgoeddeskundigen.

In de provincie zijn de volgende organisaties van belang voor de werking rond onroerend erfgoed:

- Provincie Vlaams-Brabant
 - o Dienst erfgoed
De consultants landschap, archeologie en bouwkundig erfgoed van de provincie verlenen de gemeenten waar nodig advies. De provincie beheert een onroerend erfgoeddepot, dat ter beschikking staat voor alle gemeenten. Er zijn verschillende subsidieregelingen voor onroerend erfgoed, onder andere voor archeologische projecten, onderhoud van waardevolle gebouwen en klein historisch erfgoed en ontsluiting van erfgoed, <http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/archeologie/index.jsp>, <http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/index.jsp>.
 - o Monumentenwacht Vlaams-Brabant
De provincie coördineert Monumentenwacht Vlaams-Brabant, een dienst die beschikbaar is voor eigenaars van gebouwen. Zij kunnen - beroep doen op de monumentenwachters, die regelmatige controles uitvoeren van de toestand van het hele gebouw. De adviezen

en aanbevelingen in hun 'conditierapport' zijn bedoeld om onderhoud te stimuleren en dure en vaak ingrijpende restauraties te vermijden. <http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/voor-eigenaars-van-historische-pan-den/index.jsp>

- Dienst natuur en milieu

De dienst ondersteunt intergemeentelijke natuur- en landschapsploegen, die kleine landschapselementen onderhouden en natuurgebieden helpen ontwikkelen. De dienst subsidieert het Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei en coördineert de werking van de Regionale Landschappen in de provincie. Daarnaast subsidieert de dienst regionale bosgroepen, verenigingen van bosbeheerders, <http://www.vlaamsbrabant.be/wo-nen-milieu/milieu-en-natuur/natuur/inl-regionale-landschappen-en-bosgroepen/index.jsp>.

- Dienst ruimtelijke ordening

De provincie heeft bovenlokale bevoegdheden inzake ruimtelijke planning door middel van het opmaken van Ruimtelijke Structuurplannen en Ruimtelijke Uitvoeringsplannen.

- Agentschap voor Natuur en Bos, beheerregio Zuid-west

Het Agentschap voor Natuur en Bos is de beheerder van Rozentuin Coloma in Sint-Pieters-Leeuw en het domein Groenenberg, dat deel op het grondgebied van Vlezenbeek ligt. De kantoren van de beheerregio Zuid-west bevinden zich in het kasteel van Groenenberg. De gemeente Sint-Pieters-Leeuw werkt regelmatig samen met het Agentschap. Daarnaast is het Agentschap partner in diverse landschapsprojecten van het Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei.

- Agentschap Onroerend Erfgoed, Vlaams-Brabant

Het Agentschap is, gezien de taken die voortvloeien uit de regelgeving en de daar aanwezige expertise, een centrale speler in het onroerend erfgoedveld. De consultants van het Agentschap Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant zijn veelal de eerste aanspreekpunten voor gemeenten inzake advies en ondersteuning bij tal van onroerend erfgoeddossiers.

Andere te betrekken actoren

Voor de uitbouw van een netwerk, in het bijzonder een consultatienetwerk, is het gewenst de volgende actoren bij de werking te betrekken:

Binnen de gemeenten

- Kerkbesturen: intensieve samenwerking betreffende opstellen en uitvoering kerkenbeleidsplannen
- Collectiebeheerders (museum van abdij van Affligem, Agilas, Kasteel van Gaasbeek,...)
- Privéeigenaars van vastgesteld of beschermd erfgoed

Bovengemeentelijk

Onderstaande organisaties zijn veelal reeds als partner zijn betrokken, hetzij door de cultureel erfgoedwerking, hetzij door de werking van het regionaal Landschap of de gemeentelijke werking.

- Herita, <http://herita.be>
- Centrum voor Religieuze Kunsten Cultuur, afdeling onroerend erfgoed, <http://crkc.be>

- Centrum voor Agrarische Geschiedenis, <http://www.hetvirtueleland.be>
- Centrum Vlaamse Architectuurarchieven, <http://www.cvaa.be>
- Monumentenwacht Vlaams-Brabant, <http://www.monumentenwacht.be>
- Epitaaf, vereniging voor funeraire grafkunst, <https://www.epitaaf.org/epitaaf-vzw>
- Vlaamse Landmaatschappij, <https://www.vlm.be>
- Boerenbond, <https://www.boerenbond.be>
- Trage Wegen, <http://www.tragewegen.be>
- Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten, <http://www.vvsg.be>

6. Gemeentelijk onroerend-erfgoedbeleid

Samenwerking onroerend-erfgoedgemeenten

In het samenwerkingsverband heeft nog geen enkele gemeente het statuut van 'onroerend-erfgoedgemeente'. Van zodra een van de aangesloten gemeenten dit statuut bereikt, zullen de IOED en de desbetreffende gemeente afspraken maken over de verdere ondersteuning van de erfgoedgemeente door de IOED enerzijds en de bijdrage tot de verdere uitbouw van het consultatienetwerk van de IOED door de erfgoedgemeente anderzijds. Dit belet echter niet dat de deelnemende gemeenten en de IOED door de uitwerking van dit beleidsplan niet reeds verregaande engagementen ten opzichte van elkaar nemen.

Onroerend erfgoed in het gemeentelijke beleid

De gemeenten hebben in de doelstellingen voor deze beleidscyclus onroerend erfgoed opgenomen. Hierin zijn de belangrijkste elementen:

Affligem

- Instandhouden en verfraaien van gemeentelijke eigendommen en openbaar domein
- Herbestemming oud gemeentehuis Hekelgem
- Dorpskernvernieuwing Hekelgem
- De gemeente ondersteunt de landbouwers bij het onderhoud van de trage wegen
- De landbouwers worden aangemoedigd KLE's aan te planten.
- Activeringen en ondersteuning Vriendenkring Van Peteghemorgel (beschermd orgel in Kerk Es-sene)
- Revalorisatie van de zandschilderkunst
- Inventarisering en beschrijving Affligems bouwkundig erfgoed (publicatie en plaatsen infobordjes).
- Uitgave van een cultuur-historische brochure van de abdijkerk en de drie overige kerken.
- Opmaak van diverse ruimtelijke uitvoeringsplannen

Dilbeek

- Uitbouwen van een sterk, slim, vlot en veilig verkeersnetwerk
 - o Opwaarderen van de trage wegen
- Opwaarderen, optimaliseren en verfraaien van de publieke ruimte ter bevordering van de kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid
 - o Herinrichten van de dorpskernen en wegeninfrastructuur
- Levend houden van erfgoed en het uitbouwen van een publiekswerking rond kunst en erfgoed

Roosdaal

- Roosdaal koestert haar immaterieel, roerend en onroerend erfgoed
 - o Organisatie van minimum 2 activiteiten (Erfgoeddag, OMD)
- Behoud landelijk karakter

- Duurzaam beheer en onderhoud van publiek patrimonium
- Ruimte ontwikkelen voor wonen, werken en leven
 - o Uitwerken RUP

Sint-Pieters-Leeuw

- De kwaliteit van de woon- en werkbeleving van de inwoners verhogen
 - Verkrotting en leegstand van gebouwen aanpakken
 - aantrekkelijker maken van de dorps- en woonkernen
 - Het kerkhof als park herinrichten
- o Het verstedelijkt gebied leefbaar houden door open ruimte te versterken en te vrijwaren.
- o Aandacht voor het traag verkeer en het openbaar vervoer
- Onroerend en roerend erfgoed behouden voor toekomstige generaties
 - o Zoeken en eventueel realiseren van een groter archeologisch project om sensibilisatie te bekomen.

Ternat

- Inzetten op de ontsluiting en bescherming van het waardevol funerair erfgoed
- Inzetten op het lokale karakter van de plattelandsgemeente “Wambeek”
- Ondersteunen van erfgoed (met inclusief Onroerend Erfgoed) door het voorzien voor een jaarlijks subsidiebedrag voor erfgoedprojecten.

Naast deze vrij algemeen geformuleerde doelstellingen is er de structurele werking en zijn er specifieke thema's en dossiers, waar de gemeenten aan werken.

Affligem

- De abdij van Affligem en het omringende domein – de gemeente werkt hierrond samen met de eigenaars, de benedictijner congregatie via strategische project van ‘ Van Ere bald tot Kravaal’
- Verschillende herbestemmingsdossiers (traject Bellemolen), in samenwerking met private eigenaars
- Heropleving van het hoperfgoed via project AAA+. Geïntegreerd actieprogramma opgesteld om de hopteelt en de hopcultuur in de ruime omgeving van Affligem-Asse-Aalst+ te versterken. Ondertussen zijn er heel wat stappen gezet en wordt er in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant nauw samengewerkt met toeristische partners, hop-boeren (en hun leerlingen) en erfgoeddeskundigen
- Behoud en waardering agrarisch erfgoed en kleine landschapselementen (kapellen)
- Inventarisatie en digitalisatie begraafplaatsen
- Afbakening archeologische zones

Dilbeek

- Opmaak van masterplannen voor dorpskernen
- Masterplan begraafplaatsen
- Het opmaken van een herwaarderingsplan voor het gemeentelijk kasteeldomein La Motte
- Uitvoering kerkenbeleidsplannen al of niet met het projectbureau herbestemming kerken en via beheersplan waar nodig (Sint-Martinuskerk Sint-Martens-Bodegem, Sint-Annakapel

Itterbeek, Sint-Rumolduskerk Schepdaal)

- Ontsluiting archeologische site Wolsem en reconversie mottesite Koeivijverstraat
- Ontsluiting van gemeentelijk patrimonium (eventueel via Qr-code traject)
- Afbakening archeologische zones

Roosdaal

- Site Sint-Gaugericuskerk Pamel
- Inventarisatie en digitalisatie begraafplaatsen
- Herbestemming hoevecomplex 'Vossen'
- Behoud en waardering agrarisch erfgoed en kleine landschapselementen (kapellen)
- Inzetten op behoud van landschap
- Ontsluiting bunkers van Linie Ninove-Waver
- Aandacht voor houtig erfgoed zoals knotwilgen
- Afbakening archeologische zones

Sint-Pieters-Leeuw

- Heropleving kern en vaarttracé Ruisbroek via strategisch project 'Zennevallei' waarbinnen en ecologische netwerk van trage wegen wordt aangebracht
- Uitvoering masterplan begraafplaatsen
- Uitvoering kerkenbeleidsplannen al of niet met het projectbureau herbestemming kerken en via beheersplan waar nodig (Sint-Pietersbandenkerk Oudenaken, Sint-Laurentiuskerk Sint-Laureins-Berchem, Jan Ruusbroeckkerk Negenmanneke)
- Behoud en waardering agrarisch erfgoed en kleine landschapselementen (kapellen)
- Uitvoering beheersplan Rink
- Ontsluiting van gemeentelijk patrimonium via Qr-code traject
- Heraanleg en opwaardering Bergensesteenweg
- Afbakening archeologische zones

Ternat

- Update van de verouderde inventaris onroerend erfgoed
- Ondersteuning herbestemmingstraject Kerk Sint Jozef aan Den Bos
- Inventarisatie kerkhof van Wambeek in kader van beheersplan
- Aandacht voor landschappen binnen RUP Open Ruimte
- Versterken van partnerschappen met regionaal landschap PZ en VSGB
- Ondersteuning bij ontsluiting van Klapscheutmolen
- Integratie waardering waardevol niet-beschermd erfgoed binnen RUP bebouwde ruimte

Noden van de gemeenten

Uit bevraging van de stuurgroep, de Raad van Bestuur en de erfgoedverenigingen bleek dat de werking van de IOED wordt geapprecieerd. Er is voldoende expertise, we zijn gemakkelijk bereikbaar en hebben een belangrijke ondersteunende en verbindende functie.

- Blijven focussen op ondersteunende functie naar diensten en burgers op vlak van het stedenbouwkundige (adviezen, waarderingskader)
- Actualisering van inventarissen, als hulpmiddel voor het bepalen van beleid
- Verder werken op archeologische beeldvorming
- Blijven bevorderen van communicatie/samenwerking tussen verschillende gemeentelijke diensten
- Vrijwilligerswerking verder uitbouwen
- Blijven netwerk verder uitbouwen
- Communiceren/sensibiliseren/transparantie naar burgers toe
- Integratie landschappen via samenwerking Regionaal Landschap opnieuw te bekijken en in verantwoording focus op landschappen meer zichtbaar maken

Noden van de erfgoedverenigingen

Tijdens een heemkringenoverleg werden de lokale erfgoedverenigingen bevraagd naar hun noden. Deze noden bevinden zich voornamelijk binnen het beleid van de erfgoedcel PZ. Er worden wel enkele thema's aangehaald waarrond in de toekomst kan gewerkt worden met linken met het onroerend erfgoedbeleid van de gemeente.

Rond welke thema's kan er in de regio worden samengewerkt de komende jaren?

- Brouwerijen
- Van graan tot brood
- Gewassen/groenten
- Mens en natuur
- Kapellen
- Folklore

Welk erfgoed uit de regio heeft een specifiek project nodig om het voldoende zichtbaar te maken of beter te bewaren?

- Funerair erfgoed
- Historische gebouwen
- Mondelinge geschiedenis bv. processies

7. Maatschappelijke trends³⁴

In 2016 werd het onderzoeksrapport naar de impact van maatschappelijke veranderingen op het onroerend erfgoed gepubliceerd door het agentschap onroerend erfgoed. Vanuit cultureel erfgoed werd ook een aanzet gegeven met een trendrapport van het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Beide onderzoeken bieden een overzicht op de trends/thema's waar erfgoed in de toekomst mee geconfronteerd zal worden. Beide rapporten dienden als aanzet tot een evaluatieoefening binnen de cultuurengiowerking. Hieronder een overzicht van de trends die het meest impact hebben binnen de bestaande IOED-werking.

1. Demografische trends

Zoals blijkt uit de bovenstaande omgevingsanalyse wordt het werkingsgebied van de IOED PZ sterk geconfronteerd met de aangroei van de bevolking, de vergrijzing, nieuwe samenlevingsvormen en de verkleuring van de maatschappij. Nieuwe bewoners hebben weinig banden met hun omgeving door tijdelijke huisvesting en doordat wonen en werken op verschillende plaatsen gesitueerd is

Impact?

- Hoe naar een realistisch toekomstbeeld streven
- Kunnen groot deel van mensen niet bereiken, waardoor ze afwezig blijven in buurtbevraging/ontwikkeling
- IOED is in dit debat maar deel van het verhaal

Hoe hiermee om te gaan?

- Onroerend erfgoed als onderdeel van nieuwe gemeenschappen door bijvoorbeeld herbestemming. Een herbestemming of liever een hergebruik van een erfgoedobject door een respectvolle, actuele invulling, geeft dat object maatschappelijke relevantie en bestendigt het bestaan ervan. Aangepast hergebruik is in wezen een aspect van duurzaam gebruik. Belangrijk bij aangepast hergebruik is dat met de erfgoedwaarden rekening wordt gehouden.
- Doorbreken van traditionele benadering van erfgoed, erfgoed meer in de huiskamer van de mensen brengen. Leuven maak het mee: zeer breed opentrekken, naar thema en voor groot publiek.
- Hoe nieuwe instromen betrekken?
 - o Bus aan bus bedeling om te betrekken
 - o Verhaal van verkeersassen om mensen mee te trekken (mental mapping)
 - o Deel teruggeven aan de buurt om tot iets nieuws te komen: vb. Mechelen; wat wil je doen met 1m²
 - o Via kinderen ingang vinden

2. Sociale trend: aandacht voor het welzijn en het individu, naar een empathisch maatschappijmodel (ethiek)

In een snel evoluerende maatschappij zijn veel mensen op zoek naar momenten van rust, nood aan een stabiele herkenbare leefomgeving. In hun zoektocht naar authenticiteit en hun groeiende aandacht voor de kwaliteit van het leven vinden mensen erfgoed waardevol. Door de veranderende notie van burgerschap, de wijzigende verwachtingen ten aanzien van de overheid, en door de grotere

³⁴file:///govdil.local/par_erf/FILES/IOED/1.%20Strategie%20vormen/1.2.%20Strategisch%20beleid/1.2.4.%20Meerjarenplannen/maatschappelijke%20trends%20OE.pdf; <https://faro.be/publicaties/turen-de-toekomst-inspiratie-voor-een-trendanalyse>

mondigheid van mensen, vragen zij ook meer en meer inspraak in het erfgoedbeleid.

Impact?

- Nood aan kwaliteit, rust en balans
- Nood aan empathisch model en multiperspectiviteit
- Tendens van dorpen ingroenen
- Begraafplaatsen evolueren naar parken
- Kerken krijgen nieuwe bestemmingen voor gemeenschappen (vb yoga)

Hoe hiermee om te gaan?

- Vanuit verleden/andere modellen helpen aan transitie/verstilling
- Onroerend erfgoed als herkenningspunt. Monumenten zijn veel minder onderhevig aan snelle veranderingen en doen beheerders verplichten om naar een kwalitatieve versterkende functie te zoeken.

3. Begroting

Algemeen kunnen we stellen dat er druk staat op de overheidsbudgetten voor onroerend erfgoed. Dit speelt vooral op het lokale niveau. Deze lokale problematiek wordt versterkt door de wijzigingen van relaties tussen bestuursniveaus: een terugtrekkende overheid vs. een controlerende overheid.

Impact?

- Momenteel heeft de overheid nog teveel een monopolie op het erfgoedgebeuren. Maar een overheid die al het initiatief naar zich toetrekt, neemt het draagvlak voor de erfgoedzorg weg. Om erfgoed in de toekomst te behouden, moeten mensen er medeverantwoordelijk voor gemaakt worden. Erfgoedgemeenschappen zijn een cruciale factor om een duurzame bescherming van erfgoed te ontwikkelen. Mensen geven voortdurend nieuwe en actuele betekenissen aan de plekken waar ze vertoeven en dragen die ervaringen, belevingen, waarderingen en betekenissen over aan anderen en aan volgende generaties.
- De vrijheid die gecreëerd wordt door een terugtrekkende overheid heeft zowel positieve als negatieve gevolgen
- Onduidelijkheid in niveaus biedt een kans om groter te worden en draagvlak te creëren. Maar is ook een risico: door de versnippering is het onduidelijk wie welke rol moet opnemen, er komt veel druk op onze organisatie, verschillende IGSen in de regio kunnen met elkaar in concurrentie treden.
- De gemeente wordt de centrale spil. Maar hebben zij voldoende geld, voldoende expertise en stellen zij hun prioriteiten? Een IGS moet dit dan oplossen
- Maar investeringen in onroerend erfgoed zijn tevens investeringen in de openbare ruimte, cultuur en in de creatie van werkgelegenheid. Het is een troef die inkomsten kan genereren.

Risico's?

- Continuïteit in gevaar
- Gebrek aan opvolging
- Financiële verhaal. Er wordt ondersteuning gevraagd voor onroerend, cultureel en bovenlokaal verhaal. Daarnaast nog andere intergemeentelijke verbanden zoals sport, jeugd en toerisme.
- Draagkracht te beperkt

Hoe hiermee omgaan?

- Zelf bepalen van afspraken met besturen:
 - o eigen taken/rollen/soort samenwerking/algemeen beleid
 - o kwaliteitsafspraken met gemeenten: afsluiten van een cultuur- en erfgoedconvenant met wederzijdse resultaatsverbintenis

Afspraken met Vlaanderen:

- Beïnvloeden en verwachtingen duidelijk maken

4. Trends in de leefomgeving

De leefomgeving zal de komende jaren ontegensprekelijk veranderen. Klimaatwijzigingen zullen steeds meer zichtbaar worden. Sommige natuurlijke hulpbronnen zullen verder uitputten terwijl andere hun toestand zien verbeteren. De verdere verstening of verstedelijking van Vlaanderen is een feit. Ook de tendens naar een multifunctionele open ruimte is reeds zichtbaar.

Impact?

- Klimaatwijzigingen zullen het aantal schadegevallen aan erfgoedobjecten en – sites doen toenemen, de verdere verstening van Vlaanderen dreigt de belevingswaarde van onroerend erfgoed te eroderen, in een multifunctionele open ruimte zullen functionele veranderingen steeds zichtbaar zijn, met mogelijk een impact op de kenmerken van het cultuurhistorische landschap. De ruimtelijke uitdagingen zijn met andere woorden groot.
- Veel woningen worden omgevormd tot onherkenbare witte dozen waardoor straatbeeld en verankering met landschap verloren gaan en een anonieme omgeving ontstaat

Hoe hiermee omgaan?

- Door rekening te houden met het dynamische karakter van het landschap en het hanteren van een holistische landschapsbenadering waarbij cultuurhistorie als facet worden meegenomen bij het afwegen van de verschillende ruimteclaims, kunnen we erfgoed de plaats geven die het verdient.
- We moeten streven naar een situatie waarin de verschillende ruimtelijke aspecten elkaar versterken en niet onderdrukken.
- Trend wordt reeds opgevangen bij de besturen door de oprichting van een IOED ter begeleiding van dergelijke trajecten, door uitzicht van inventarispanen zo veel mogelijk te bewaren, door herbestemmingstrajecten van kerkgebouwen in een bredere context te plaatsen,...

5. Technologische trends

Technologische trends zoals mobiel internet, sociale media, sensortechnologie, 3D-printing en digitalisering bieden heel wat mogelijkheden voor de zorg voor onroerend erfgoed.

Impact?

- Nieuwe of verbeterde technologieën zullen in de komende jaren steeds meer ingezet kunnen worden voor monitoring (sensortechnologie), behoud en beheer (3D-printing), ontsluiting (digitalisering) en beleving en draagvlakvorming (mobiel internet en sociale media). Als we dit willen, dan kunnen we deze hulpmiddelen aanwenden voor een betere ondersteuning van ons onroerend erfgoed. In veel gevallen zal hun inzet onroerend erfgoed zelfs versterken en aan actualiteitswaarde doen winnen.
- Druk op de regio's om met open data/digitalisering aan de slag te gaan, maar regio's zijn

hiervoor te klein, te weinig kader en budget. Dit leidt tot versnippering.

- Fake news: nood aan een kritische houding
- De relevantie van lokale expertise daalt

Hoe hiermee omgaan?

- We moeten ons ervan bewust zijn dat technologieën slechts hulpmiddelen zijn en geen doel op zich mogen worden. Ze kunnen de plaats van het object niet innemen. Het object of site zelf van waaruit alle waarde vertrekt, blijven de basis.
- Een reflex inbouwen: bewustwording en juridische expertise
- Eigen rol inschatten en aangeven aan hogere overheid samen met netwerkpartners welke noden er zijn die op een hoger niveau opgepakt moeten worden
- Inzetten op grote bestaande platformen of indien eigen tools ontwikkelen voldoende afchecken en voldoende bewust van moeilijkheden
- Sensibiliseren naar de doelgroepen over de positieve impact van open data
- Begeleiden van organisaties voor implementatie in de eigen werking

SWOT-analyse

Sterktes

- Sterk verankerde, open IOED-werking met nadruk op:
 - o Begeleiden, ondersteunen en adviseren gemeentelijke diensten
 - o Sensibiliseren burgers in omgang met onroerend erfgoed
 - o Beeldvorming
- Succesvolle projecten
 - o Succesvolle inventarisatieprojecten rond funerair erfgoed, kapellen en inventaris onroerend erfgoed
 - o Archeologische ontsluiting via organisatie van Archeologiedagen en 'Uit Bruegel gegrepen' expo in het kader van het Bruegelherdenkingsjaar
 - o Goedgekeurde en in uitvoering zijnde kerkenbeleidsplannen
 - o Uitwerking waarderingskader inventaris onroerend erfgoed
 - o Sensibilisering via PajotZenneMagazine, nieuwsbrieven en gezamenlijk overleg
 - o Stimuleren lokale ontsluiting via 'onroerend erfgoedkabinet'
- Meerwaarde door expertise
 - o Bouwkundig en archeologisch erfgoed
 - o Regelgeving
 - o Lokale erfgoedkennis
 - o Subsidiekanalen
- Creatie van een lokaal en regionaal draagvlak door netwerken
 - o Open lijn met gemeentelijke diensten
 - o Actieve samenwerking met vrijwilligers in inventarisatietrajecten
 - o Op Vlaams niveau via het IOED netwerk
 - o Op provinciaal niveau met de erfgoeddienst van de Provincie Vlaams-Brabant
 - o Op vlak van archeologische collectiebeheer met de Onroerend erfgoeddepots
 - o Symbiose met cultureel erfgoed via de werking met de Erfgoedcel PZ
 - o Met heemkringen via het heemkringenoverleg
- Archeologisch beleid uitgestippeld met aandacht voor beeldvorming, collectievorming, ontsluiting en aandacht voor het archeologisch veld
- Waarderingstrajecten
 - o De beeldvorming van het waardevol onroerend erfgoed is gelegd, waarderingskaders kunnen verder uitgewerkt en geïmplementeerd worden
- Sterke interne verankering met Erfgoedcel PZ
- Inhoudelijke verankering bij de werking rond landschap (Regionaal Landschap) en cultureel erfgoed (cultureel erfgoedconvenant)
 - o Uitvoering kerkenbeleidsplannen en inventarisatietraject van roerende religieus erfgoed van de Erfgoedcel
 - o Problematiek van herbestemming kerken en de realisatie van depotkerken voor ontsluiting waardevol roerend religieus erfgoed
 - o Inventarisatie houtig erfgoed rond hoeven en kapellen in het kader van pilootproject Pajottenland voor beheer van kleine landschapselementen
- Sterke vrijwilligerswerking

Zwaktes

- Uitgebreid takenpakket voor eenmansdienst
- Werking van de IOED brengt druk op bestaande gemeentelijke diensten
- Grotere projecten brengt druk op de ondersteuningsfunctie
- Adviezen bouwkundig erfgoed blijven vaak ad hoc, dossier per dossier
- De IOED krijgt moeilijk ingang in gebiedsdekkende gemeentelijke trajecten
- Uitvoering archeologisch beleid
 - o Te weinig plaats binnen bestaande werking om dit verder op te volgen
 - o Te weinig ruimte voor opvolging archeologisch veld
- Sensibilisering is een traag proces
- Werking van de IOED blijft weinig zichtbaar

Kansen

- Authentiek landschap met zeer diverse erfgoedlagen
 - o Roosdaal en Affligem tonen een hoog archeologische potentieel aan oudste bewonings-sporen
 - o Authentiek bewaarde dorpskernen in een agrarisch landschap
 - o Invloed van industriële revolutie met de aanleg van het kanaal in Ruisbroek en daarnaast de ontwikkeling van brouwerijen op grote schaal
 - o Grote 19de-eeuwse tuinen en parken met landhuizen van de Brusselse burgerij
 - o Verankering van volksdevotie door de talrijke kapellen
 - o 20ste-eeuwse wijken met interbellumarchitectuur
- Groot engagement van gemeentebesturen voor ontwikkeling van een onroerend erfgoedbeleid
 - o Aandacht voor erfgoedwaarde begraafplaatsen
 - o Aandacht voor volksdevotie en kapellen
 - o Aandacht voor inventarisitems
- Multiperspectiviteit als brug tussen de verschillende gemeentelijke diensten
 - o Projectgroepen kerkenbeleidsplan
 - o Projectgroep Bruegel
 - o Projectgroepen begraafplaatsen
- Aandacht voor archeologie bij herinrichting/versterking van landschappelijk weefsel in en rond de dorpskernen
- Aandacht voor erfgoed en erkenning van de meerwaarde in het proces van kernversterking begint door te sijn
- Kerkenbeleidsplannen en beheersplannen worden opgesteld en uitgevoerd met aandacht voor participatie
- Verschillende projecten in andere beleidsdomeinen
 - o Strategisch project 'Van Ere bald tot Kravaal' en hieruit voortkomende project AAA+ die hopcultuur nieuw leven wil inblazen
 - o Strategisch project Zennevallei waar onroerend erfgoed helpt om het landschap opnieuw leesbaar te maken en te versterken
- Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, plattelandsontwikkeling
- Actieve erfgoedverenigingen met oog voor onroerend erfgoed

- Andere gemeenten binnen de cultuurregio zien de meerwaarde van een IOED in en bereiden een aanvraag tot oprichting van een IOED voor wat kansen biedt voor een nog sterkere erfgoedzorg in de regio
- Bovenlokale cultuurwerking

Bedreigingen

- Archeologie blijft weinig aandacht krijgen binnen het gemeentelijk beleid
- Niet aangesloten besturen binnen de cultuurregio hebben nog weinig aandacht of expertise over omgang met waardevol niet-beschermd erfgoed
- Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte
 - o Evolutie naar concentratie in bestaande kernen en het niet aanraken van woonuitbreidingsgebieden bij lokale besturen zorgen voor behoud van het landschap, maar leggen druk op het bouwkundig erfgoed en daarmee de eigenheid van de kernen
 - o Wat als kernen opnieuw vol gebouwd zijn? Dan toch terug naar uitbreidingsgebieden?
 - o Evolutie naar appartementsbouw in kernen hebben minder impact op de grondoppervlakte, maar staan in contrast met bestaande weefsel van de traditionele eengezinswoningen
 - o Nood aan afstemming tussen erfgoedwaarde dorpskernen en nieuwe ontwikkelingen en regelgeving omtrent aantal bouwlagen in de kernen
- Gemeenten hebben weinig impact op private initiatieven
- Ecologische trends: EPB-normen
 - o Woningen worden aangepast aan EPB-normen waardoor authentieke elementen als originele vensters verdwijnen
 - o Typerende baksteenarchitectuur van de agrarische en de neo-traditionele woningen verdwijnen uit het straatbeeld
 - o Evolutie naar een anonieme architectuur
- Agrarische architectuur staat onder druk
 - o Langgevelhoeven zijn geschikt voor het onderbrengen van eengezinswoningen. Dit maakt dat het merendeel van deze hoeves vandaag reeds onherkenbaar gerenoveerd zijn
 - o Grote hoevecomplexen zijn gegeerd bij projectontwikkelaars voor het onderbrengen van zo veel mogelijk units
 - o Kleine landschapselementen als hagen en heggen onder druk wegens het te intensieve beheer
- Na de agrarische architectuur zien we de tendens dat ook de 20ste-eeuwse architectuur onder druk komt te staan
 - o Ook hier blijkt de infrastructuur niet meer te voldoen aan de hedendaagse normen
 - o Weinig onderzoek naar gedaan in het verleden, waardoor het onder de radar van de besturen dreigt te glijpen
 - o Vooral schoolgebouwen, en vaak bijhorende kloostergebouwen, uit deze periode staan onder druk met het toenemende leerlingenbestand en nieuwe kwalitatieve en technologische eisen
- Hoewel heel wat besturen bekommert zijn met de leegstand van parochiekerken, blijven de opwaarderingsdebatten een heikel punt gezien de parochies hier vaak nog niet klaar voor zijn
- Grote in- en uitstroom van nieuwe inwoners, die weinig voeling hebben met het onroerend erfgoed van de gemeenten

- Gaat verder dan enkel ons religieus erfgoed.
- Ontwikkeling van slaapdorpen

Conclusies³⁵

Waardevol niet-beschermd erfgoed

- Binnen brengen van erfgoedexpertise tijdens processen van landschapsherinrichting en/of kernversterking
- Vanuit de bestaande verankering van de IOED wordt een draagvlak voor een archeologische bewustwording gecreeërd
- Erfgoed op een gefundeerde manier verankeren in het hedendaagse landschap
- Verder uitwerken van inventarisatietrajecten
- Implementatie van een gedragen archeologisch beleid
- Waarderingstrajecten met aandacht voor een goede verankering van de erfgoedwaarde in het stedelijk weefsel van de toekomst
- Er moet verder ingezet worden op het sensibiliseren van burgers over de waarde van waardevol niet-beschermd erfgoed
- Tendensen in kaart brengen en prioriteiten leggen
- Regiocommunicatie opstarten

Gemeentelijke ondersteuning

- Gemeentelijk beleid verder consolideren en versterken
- Prioriteiten stellen in functie, vertrekken van ondersteunende rol, wanneer projecten sluiten we aan, starten niet zelf op. Partnerschappen opzoeken
- Sensibilisering intern, inzetten op partnerschappen

Netwerken

- Geïntegreerde, multidisciplinaire aanpak van onroerend erfgoed, afgestemd met andere domeinen
- Synergie creëren in draagvlakversterking en – verbreding, onder andere samenwerking met vrijwilligers, met Erfgoedcel en Regionaal Landschap
- Implementatie van het basiswerk van de erfgoedverenigingen in het gemeentelijk beleid
- Sensibiliseren van inwoners in samenwerking met Regionaal Landschap en Erfgoedcel
- Bestaande werking als voorbeeld voor de nieuwe IOED zodat een snelle opstart mogelijk is
- Expertise uitbreiden naar bredere gebiedsdekkende trajecten
- Erfgoedcel als verbindend element bij de niet-aangesloten besturen van de cultuurregio
- Samenwerkingsverbanden aansterken opzoeken
- Verankering van IOED in bovenlokale trajecten
- Samenwerking binnen bestaand netwerk van regio-organisaties, maar vanuit eigen profiel

³⁵ De uitgebreide correlatiematrix is opgenomen als bijlage

Ontsluiten

- Zoektocht naar verankering bij nieuwe bevolkingsgroepen aan de hand van nieuwe omgangsvormen met ons onroerend erfgoed met aandacht voor het gemeenschapsleven door middel van partnerschappen
- Aansluiting bij nieuwkomers uit andere culturen door hun verhaal mee op te nemen in het proces van herbestemming
- Er moet gericht ingezet worden op communicatie en zichtbaarheid van de werking vanuit de bestaande regiokanalen

Mogelijkheid tot samenwerking en opstart van gebiedsoverschrijdende trajecten

Colomakasteel en park, Sint-Pieters-Leeuw. (foto Karen Van Buggenhout)

dorpskern Sint-Martens-Bodegem (Dilbeek). (foto Koen Demarsin)

Beleidsopties

De input voor het nieuwe beleidsplan vertrekt vanuit de evaluatie en de noden van de huidige werking. Er wordt voortgewerkt op de ingeslagen weg. Uit de noden en mogelijke thema's die een IOED kan aanpakken zetten de vijf gemeenten de huidige werking voort. De verankering die er reeds bestaat zorgt ervoor dat de IOED vanuit de praktijk de werking verder kan uitrollen. De hoofdthema's blijven dorpskernen, religieus erfgoed, bedreigd waardevol niet beschermd erfgoed en archeologie. Deze thema's zijn om verschillende redenen gekozen: dorpskernen vormen een belangrijk onderdeel van het gezamenlijke erfgoedpakket en zijn zeer beeld- en identiteitsbepalend voor de betrokken gemeenten in een snel veranderende samenleving. Religieus erfgoed is eveneens zeer bepalend, zowel voor de dorpskernen als voor het landschap en hier speelt het vraagstuk van herbestemming de komende jaren een belangrijke rol. De gemeenten hebben alle veel waardevol niet-beschermd erfgoed, dat hen voor grote uitdagingen plaatst. Hoeves vormen een belangrijk deel hiervan. Hier spelen kwesties als (dreigende) leegstand, de relatie met private eigenaars en bouwpromotoren, de afweging van erfgoedwaarden tegen andere belangen en herbestemming. Op archeologie tenslotte hebben de gemeenten nog te weinig vat. Hoewel men zich bewust is van het belang blijft de verankering van een archeologisch beleid binnen de gemeente een uitdaging.

Daarnaast zorgt de IOED voor ondersteuning van andere dossiers van de gemeenten en met de gemeenten en met andere partners voor sensibilisering van alle bij het onroerend erfgoed betrokkenen.

De grote troef van de IOED is de expertise die in de gemeenten wordt binnengebracht via het eigen personeel, het consultatienetwerk en de samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed. Een voortdurende actualisering van de omgevingsanalyse, via toegankelijke en up-to-date inventarissen enerzijds en een overzicht van alle partners anderzijds, verdiept de kennis van het erfgoed en versterkt het consultatienetwerk. Zowel medewerkers van de gemeenten als vrijwilligers kunnen een beroep doen op deze expertise. Zij vinden binnen de IOED ook een platform om hun kennis te delen.

De intensieve samenwerking met de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap is een organisatorische en communicatieve troef. De IOED kan terugvallen op een stevige organisatie binnen de Cultuurregio en een goede samenwerkingstraditie tussen gemeenten in zowel het cultureel erfgoedconvenant als het Regionaal Landschap. Beide organisaties zijn ook communicatief erg sterk, waardoor de IOED ook hier bij bestaande structuren en kanalen kan aansluiten.

Wat betreft het vergroten van het draagvlak voor onroerend erfgoed kiezen de gemeenten ervoor de actoren verder te sensibiliseren die direct bij dit erfgoed betrokken zijn: bestaande en toekomstige eigenaren, beheerders en bouwpromotoren. De gemeenten willen met hen in dialoog treden en zo veel mogelijk samen met hen het onroerende erfgoed vrijwaren en ontwikkelen. De al goed uitgebouwde publiekswerking waar de gemeenten samen met vrijwilligers voor zorgen blijft de hoofdverantwoordelijkheid van de gemeenten; de IOED coördineert en ondersteunt de communicatie.

Bij de doelstellingen zijn mogelijke acties opgenomen. Dit is een voorlopige en niet-uitputtende lijst. In jaarlijkse actieplannen worden de acties definitief vastgelegd.

Doelstellingen³⁶

Strategische doelstelling 1

ER IS EEN SAMENHANGENDE BELEIDSVISIE, OPGEBOUWD VANUIT ENKELE THEMA'S, ALS BASIS VOOR BELEIDSVORBEREIDING EN BELEIDSONDERSTEUNING

Operationele doelstellingen

OD 1 Omgang met waardevol niet-beschermd erfgoed

2.1 We houden de inventaris onroerend erfgoed up to date

Mogelijke acties

- We geven adviezen bij vergunningsplichte werken aan inventarisitems
- Wijzigingen aan inventarispanen via vergunningsplichtige werken worden doorgegeven aan het agentschap onroerend erfgoed
- Op het einde van elke beleidsperiode wordt een administratieve controle doorgevoerd en worden wijzigingen van opstanden gecontroleerd (niet-vergunningsplichtige werken zoals dakvensters,...)
- We vullen de beschrijvende en historische nota's aan voor de gemeenten Affligem, Roosdaal en Ternat

2.2 De her inventarisatie van het bouwkundig en houtig erfgoed van de gemeenten Affligem, Roosdaal en Ternat wordt voortgezet samen met het Regionaal Landschap Pajottenland en Zennevallei

Mogelijke acties

- Kleine landschapselementen zoals kapellen worden geïnventariseerd samen met omliggende groenstructuren
- Agrarische structuren en aanpalende groenstructuren worden geïnventariseerd
- Er wordt aangesloten bij inventarisatie trajecten van houtig erfgoed door het Regionaal Landschap Pajottenland Zennevallei
- Inventarisatie houtig erfgoed wordt mee opgenomen in bovenlokale trajecten waar de verschillende lagen van het cultureel landschap worden samengebracht in samenwerking met de erfgoedcel

2.3 Integreren van waardevol niet-beschermd erfgoed in een breder ruimtelijk kader (RUP, Masterplannen,...)

Mogelijke acties

- Binnen brengen van erfgoedexpertise tijdens processen van landschapsherinrichting en/of kernversterking

³⁶ In de doelstellingen met voorbeeldacties wordt verwezen naar de manier hoe erfgoedgemeenschappen ondersteund worden en worden acties ter vergroting van het draagvlak vermeld.

- Erfgoed op een gefundeerde, toekomstgerichte manier verankeren in het hedendaagse landschap
- We zoeken aansluiting bij bestaande multidisciplinaire projecten zoals de strategische projecten van de provincie
- Zie SD 3 OD 3.3 & SD 3 OD 3.4

2.4 We sensibiliseren gemeenten, eigenaars, bouwpromotoren en beheerders rond het belang van waardevol niet-beschermd erfgoed

Mogelijke acties

- Zie SD 3 OD 3.1 & SD 3 OD 3.5

OD 2 Omgang met religieus erfgoed

3.1 De IOED gemeenten worden begeleid bij de uitvoering van het kerkenbeleidsplan

Mogelijke acties

- Adviseren en ondersteunen bij neven- of herbestemmingstrajecten
- Stimuleren en begeleiden van gemeenten om in te tekenen op projectbureau herbestemming kerken
- Herbestemming in context van een snel veranderende en multiculturele maatschappij
- Onderzoek naar ontwikkeling depotkerken voor behoud waardevolle kerkgoederen in onderzoek naar neven- of herbestemming van kerkgebouwen
- Stimuleren inventarisatie van cultuur- en roerende kerkgoederen
- Er zijn enkele voorbeeldprojecten van ontsluiting van religieus erfgoed vanuit een integrale benadering
- Overleg en uitwisseling van ervaring tussen gemeenten, expertisecentra als CRKC en beheerders als kerkbesturen en congregaties

3.2 Er wordt ingezet op het behoud en waardering van kapellen

Mogelijke acties

- Kapellen worden geïnventariseerd
- Schadebeeld wordt in beeld gebracht
- Waarderingskader wordt ontwikkeld
- Gemeenten worden gestimuleerd om over te gaan tot restauratie van meest waardevolle kapellen
- Ontsluiting en sensibilisering publiek

OD 3 Omgang met funerair erfgoed

4.1 We stimuleren gemeenten tot inventarisatie van de begraafplaatsen

Mogelijke acties

- We stellen vrijwilligers en jobstudenten ter beschikking voor inventarisatie
- We treden aan als adviseurs in bredere trajecten zoals beheersplannen van begraafplaatsen
- We nemen deel aan infosessies funerair erfgoed

4.2 We ontwikkelen een waarderingskader voor het opstellen van lijst waardevolle graven

Mogelijke acties

- Sensibiliseren gemeenten over de erfgoedwaarde van begraafplaatsen
- In samenwerking met experts funerair erfgoed en de provincie Vlaams-Brabant worden gemeenten begeleid in waarderingstrajecten

4.3 We streven naar een geïntegreerde beheervisie op begraafplaatsen

Mogelijke acties:

- We brengen verschillende partners/diensten rond tafel en ontwikkelen een beheervisie voor begraafplaatsen met aandacht erfgoedwaarde begraafplaats en individuele graven
- We ondersteunen en adviseren trajecten
- We betrekken lokale erfgoedverenigingen in dit traject

OD 4 Omgang met archeologisch erfgoed

5.1 Vanuit de bestaande verankering van de IOED wordt een draagvlak voor een archeologische bewustwording gecreëerd

Mogelijke acties

- Aanmoedigen en begeleiden bij ontsluiting van archeologische sites
- Ontsluitingstrajecten gekoppeld aan projecten die vertrekken, worden opgestart vanuit de gemeente

5.2 Advies bij archeologische dossiers

Mogelijke acties

- Ambtenaren worden begeleid bij het aanvragen en opvolging van archeologienota's

5.3 Er is een zicht op lopende archeologisch activiteit en potentieel

Mogelijke acties

- Er worden contacten gelegd en onderhouden met archeologische bureaus, onroerend erfgoeddepot, lokale metaaldetectoristen en amateurarcheologen
- Samenwerking met provincie Vlaams-Brabant en Agentschap Onroerend Erfgoed
- Archeologienota's worden opgevolgd
- We sporen archeologische interessante en niet-interessante gebieden op

5.4 Ondersteuning van depotwerking in de regio

Mogelijke acties

- Er worden contacten gelegd en onderhouden met erkende onroerend erfgoeddepots in de regio
- Er wordt gezocht naar gezamenlijke acties

5.5 We stimuleren en begeleiden publiekstrajecten

Mogelijke acties

- Gemeenten en archeologische bureaus worden gestimuleerd tot het oprichten van

- ontsluitingstrajecten archeologie
- Ondersteuning van publiekstrajecten
- Er wordt deelgenomen aan archeologiedagen
- We ontfangen ons 'Onroerend kabinet' gratis voor laagdrempelige ontsluitingstrajecten van gemeenten of erfgoedverenigingen

Strategische doelstelling 2

DE IOED ONDERSTEUNT GEMEENTEN IN HUN BELEIDSVOORBEREIDING EN -UITVOERING

Operationele doelstellingen

OD 1 De IOED is het eerstelijns aanspreekpunt voor gemeenten op het vlak van onroerend erfgoed

Mogelijke acties

- Vragen van ambtenaren en bestuurders beantwoorden
- Vragen van vrijwilligers, waarop de gemeenten zelf geen antwoord hebben, beantwoorden
- Doorverwijzen naar experts in het consultatienetwerk

OD 2 De IOED adviseert en ondersteunt gemeenten bij de opmaak en uitvoering van concrete dossiers, zoals beheersplannen, ruimtelijke uitvoeringsplannen, herbestemmings-, ontsluitings- en beschermingsdossiers

Mogelijke acties

- Advies verlenen opvraag
- Adviezen bundelen in een kennisbank voor gemeenten
- Bemiddelen tussen verschillende betrokkenen bij dossiers

OD 3 De IOED brengt de dialoog tussen verschillende diensten binnen een gemeente op gang om een integrale en geïntegreerde aanpak van onroerend erfgoed te bewerkstelligen

Mogelijke acties

- Faciliteren van overleg tussen verschillende diensten
- Ondersteunen van geïntegreerde voorbeeldprojecten

OD4 De IOED stemt het beleid af met andere gemeentelijke beleidsdomeinen

Mogelijke acties

- Terugkoppeling van acties indien nodig naar diensten cultuur (ontsluiting), toerisme

(ontsluiting), milieu (beheer), burgerzaken (beheer)

- Gezamenlijke projecten met een of enkele andere diensten

Strategische doelstelling 3

ER IS EEN INTEGRALE EN GEÏNTEGREERDE AANPAK VAN WAARDEVOL NIET-BESCHERMD ERFGOED, ALS PROEFTUIN VOOR EEN GEDRAGEN, TOEKOMSTGERICHT LOKAAL ONROEREND ERFGOEDBELEID

Operationele doelstellingen

OD 1 De gemeenten sensibiliseren samen met de IOED private eigenaars en bouwpromotoren rond waardevol niet-beschermd erfgoed

Mogelijke acties

- In individuele dossiers overleg faciliteren tussen (toekomstige) eigenaren of ontwikkelaars en gemeentediensten
- Sensibiliseringsacties op touw zetten in samenwerking met partners (bv brochure good practices op Vlaams-niveau)
- Informatie voor eigenaars verstrekken op de website

OD 2 Er is een gezamenlijk afwegingskader voor beslissingen rond de toekomst van waardevol niet-beschermd erfgoed

Mogelijke acties

- De afwegingskaders binnen de gemeenten van de cultuurregio Pajottenland Zennevallei worden op elkaar afgestemd
- Een kennisbank rond herbestemming opbouwen, via ervaring in individuele dossiers en via inbreng van partners uit het consultatienetwerk
- Waarderingskaders worden uitgewerkt

OD 3 Er is een integrale en geïntegreerde aanpak van individuele dossiers

Mogelijke acties

- Overleg faciliteren tussen alle betrokken actoren, zoals andere eigenaren, ondernemingen, gemeentediensten, lokale en regionale organisaties
- Ondersteunen van geïntegreerde voorbeeldprojecten (zie OD 2.3)
- Zoektocht naar verankering bij nieuwe bevolkingsgroepen aan de hand van nieuwe omgangsvormen met ons onroerend erfgoed met aandacht voor het gemeenschapsleven door middel van partnerschappen
- Aansluiting bij nieuwe culturen door hun verhaal mee op te nemen in het proces van herbestemming

OD 4 Beschermd en waardevol niet-beschermd erfgoed is geïntegreerd in gemeentelijk beleid van andere domeinen

Mogelijke acties

- Beleidsvisies van andere domeinen screenen
- Overleg tussen gemeentelijke diensten over integratie van waardevol niet beschermd erfgoed in hun beleid faciliteren (zie OD 2.3)
- Ondersteunen van geïntegreerde voorbeeldprojecten, bijvoorbeeld rond trage wegen (mobiliteit en toerisme) (zie OD 2.3)

OD 5 Syntheseonderzoek wordt gestimuleerd

Mogelijke acties

- Vanuit koepelvisie worden bredere thema's aangekaart waarbinnen archeologische en bouwkundige objecten worden geplaatst in een breder verhaal
- Onderzoeksvragen als input voor bachelor- en masterproeven
- Voorbeelden:
 - o Invloed van katholiek reveil op dorpskernen en landschappen op het eind 19de eeuw
 - o Invloed van verdedigingslinie WOII op bevolking en landschap van het Pajottenland
 - o Archeologisch syntheseonderzoek

Strategische doelstelling 4

DE IOED VERGROOT DE KENNIS OVER EN HET DRAAGVLAK VOOR ONROEREND ERFGOED BIJ ALLE BETROKKENEN IN DE GEMEENTEN

Operationele doelstellingen

OD 1 De IOED stelt de vergaarde kennis beschikbaar voor besturen en bewoners, in samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed, de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap, en zo veel mogelijk via bestaande digitale platforms

Mogelijke acties

- Ontwikkelen van een nieuwe website met portalen naar inventarissen en partners in het consultatienetwerk
- Er wordt meer aangesloten bij de bestaande communicatiekanalen van de cultuurregio Pajottenland & Zennevallei zoals:
 - o Maandelijkse nieuwsbrief voor publiek en sector
 - o Pajot Zenne Magazine

- Facebook
- Projectwebsites
- www.OntdekPajotZenne.be

OD 2 De IOED sensibiliseert alle betrokkenen bij onroerend erfgoed in samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed, de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap

Mogelijke acties

- Sensibiliseringsacties voor specifieke doelgroepen, zoals eigenaars (zie 3.1)
- Medewerking aan publieksevenementen die gemeenten organiseren, zoals Open Monumentendag en Archeologiedagen
- Onroerend Erfgoed als thema toevoegen aan publieksactiviteiten in andere domeinen (platteland, toerisme, cultureel erfgoed, mobiliteit)
- Zoektocht naar verankering bij nieuwe bevolkingsgroepen aan de hand van nieuwe omgangsvormen met ons onroerend erfgoed met aandacht voor het gemeenschapsleven door middel van partnerschappen
- Aansluiting bij nieuwe culturen door hun verhaal mee op te nemen in het proces van herbestemming
- Aansluiting bij nieuwe culturen door aansluiting bij bovenlokaal transversaal erfgoedbeleid waar mogelijk
- Gezinnen en kinderen worden gestimuleerd door het gebruik van nieuwe, hedendaagse technologieën

OD 3 De communicatie van de IOED binnen het werkingsgebied van de cultuurregio Pajottenland Zennevallei wordt op elkaar afgestemd

Mogelijke acties

- Er worden afspraken vastgelegd omtrent communicatie
- Er wordt zo veel mogelijk aansluiting gezocht via de bestaande communicatiekanalen binnen de cultuurregio

OD 4 De IOED doet aan kennisdeling met vrijwilligers die zich inzetten voor onroerend erfgoed

Mogelijke acties

- Vorming aanbieden, in samenwerking met partners
- Doorverwijzen binnen consultatienetwerk
- Kennisbanken beschikbaar stellen
- De kennisbank van de vrijwilligers implementeren in gemeentelijk beleid
- Inhoudelijk advies geven bij inventarisatie en de voorbereiding van publicaties

OD 5 De IOED zet vrijwilligers actief in, in de uitvoering van concrete acties

Mogelijke acties

- Vrijwilligers worden ingeschakeld in inventarisatie- en communicatietrajecten

OD 6 De IOED zet het consultatienetwerk actief in ten gunste van alle betrokkenen

Mogelijke acties

- Professionals en vrijwilligers via de website een portaal naar het consultatienetwerk aanbieden (zie 4.1)
- Deelnemen aan vorming en activiteiten van leden van het consultatienetwerk
- Doorverwijzen naar mogelijke expertise centra
- IOED als verbintenis tussen gemeente en schakels binnen onroerend erfgoednetwerk)

Strategische doelstelling 5

DE IOED IS EEN REGIONAAL STEVIG VERANKERDE EN SOEPEL WERKENDE ORGANISATIE
--

OD 1 De gemeentebesturen zijn de pijlers van de IOED

Mogelijke acties

- Werking start vanuit een stuurgroep met consultant IOED1 & IOED 2, bevoegde schep, bevoegde ambtenaar en afgevaardigde regionaal landschap
- Gespreksronden langs gemeentebesturen
- Sensibiliseringsacties
- Beschikbaar stellen van werkingsverslagen

OD 2 Er zijn structurele partnerschappen die een duurzame en kwaliteitsvolle werking verzekeren

Mogelijke acties

- Permanente samenwerking met Erfgoedcel
- Samenwerkingsovereenkomst met Regionaal Landschap PZ en andere IOED's binnen de cultuurregio Pajottenland Zennevallei
- Intensieve samenwerking en afstemming met gemeentelijke diensten
- Intensieve samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed
- Intensieve samenwerking met de afdeling erfgoed van de provincie Vlaams-Brabant
- Overleg met andere IOED's via IOED-Netwerk

OD 3 Er is een activerend vrijwilligers-, personeels- en competentiebeleid

Mogelijke acties

- Regelmatige tussentijdse evaluatie van eigen processen en instrumenten

- Uitwerking van personeelsbeleid binnen Cultuurregio in samenhang met personeelsbeleid van IOED 2, Erfgoedcel, Regiobib en Bovenlokale Cultuur
- Afstemming van het vrijwilligers beleid met de Erfgoedcel PZ

OD 4 Werking van de IOED's worden op elkaar afgestemd en versterken elkaar

Mogelijke acties

- Op regelmatige basis wordt overleg georganiseerd
- Een erfgoedconsulent zetelen in elkaars stuurgroep
- Meerjarenplannen worden op elkaar afgestemd
- Waar mogelijk worden gezamenlijke acties opgestart
- Bestaande werking als leidraad voor nieuwe werking
- Open en transparante communicatie tussen de diensten

Uitbouw van een consultatienetwerk³⁷

Zowel het Regionaal Landschap als de Erfgoedcel Pajottenland Zennevallei heeft de afgelopen jaren een uitgebreid netwerk opgebouwd rond respectievelijk landschap en cultureel erfgoed. Zij hebben ook veel werk gemaakt van sensibilisering rond deze thema's en ze dicht bij de bewoners gebracht. Beide organisaties werken ook al nauwe samen met Toerisme Pajottenland en Zennevallei en Archeduc (Vormingplus), onder andere door de uitgave van het kwartaaltijdschrift PajotZenneMagazine. Beide organisaties hebben ook al een sterk eigen netwerk opgebouwd, zoals met Natuurpunt, het Agentschap Natuur en Bos, lokale heemkringen, gemeentearchieven, expertisecentra cultureel erfgoed en de vele vrijwilligers, die een belangrijk aandeel hebben in de culturele en onroerenderfgoedzorg in de gemeenten. De Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst zal hierop verder werken.

De verschillende gemeenten hebben uiteraard al hun eigen netwerken. Deze brengen zij in het gewenste netwerk in.

De vijf gemeenten willen met de Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst voortbouwen op deze dynamiek en een intergemeentelijk onroerend erfgoedbeleid gestalte geven met onderstaand gewenst consultatienetwerk.

Binnen de gemeenten

Binnen de gemeenten stimuleert de IOED het overleg van de diensten die verantwoordelijk zijn voor onroerend erfgoed (veelal ruimtelijke ordening) met verschillende diensten, zoals landbouw, milieu, toerisme, cultuur en burgerzaken (begraafplaatsen). Op deze manier kan er een echt geïntegreerd onroerend erfgoedbeleid komen in elke gemeente.

Tussen de gemeenten

De samenwerkende gemeenten beschikken elk al over heel wat deskundigheid. Door regelmatig onderling overleg kunnen zij deze delen.

Met andere overheden

Een regelmatig overleg met het Agentschap Onroerend Erfgoed is primordiaal voor een goede werking van de beoogde dienst. Samenwerking met de betrokken diensten van de provincie Vlaams-Brabant is eveneens van groot belang: erfgoed, ruimtelijke ordening, natuur en milieu.

Met andere deskundigen

Een lijst van gewenste deskundige partners is nooit volledig. Qua organisaties zijn contacten nodig met onder andere Monumentenwacht, Herita, Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur afdeling onroerend erfgoed, Centrum voor Agrarische Geschiedenis, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven, Monumentenwacht Vlaams-Brabant, Epitaaf, Trage Wegen, Forum Vlaamse Archeologie, Vlaamse Ondernemers in Archeologie, ETWIE (expertisecentrum voor technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed) en andere IOED's.

Daarnaast zijn er individuele deskundigen, op wie de IOED een beroep kan doen, vaak via al

³⁷ Verwijzing naar de vraag voor een overzicht van het uitgebouwde consultatienetwerk

bestaande contacten van de betrokken gemeenten.

Met andere organisaties

Organisaties, die door hun werking betrokken zijn bij (aspecten van) onroerend erfgoed, ook al is dat niet hun eerste opdracht, zijn belangrijk voor het realiseren van een integraal en geïntegreerd beleid. Daarom is opname in een netwerk van onder andere de Vlaamse Landmaatschappij, de Boerenbond, de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten en Pajottenland+ van belang.

Met organisaties die mee kunnen werken rond sensibilisering en het vergroten van het draagvlak

In de eerste plaats gaat de IOED aansluiten bij de sterke publieks- en sensibiliseringswerking van Regionaal Landschap en Erfgoedcel, via het tijdschrift PajotZenneMagazine. Daarmee raakt de IOED ook aan bij de bestaande samenwerking van deze organisaties met Toerisme Pajottenland en Zennevallei en Archeduc (Vormingplus). De vrijwilligersorganisaties spelen al een belangrijke rol in publiekswerking en sensibilisering. Zij blijven dan ook onmisbare partners. Daarnaast kijkt de IOED naar sociaal- culturele organisaties, plattelandsorganisaties, migranten – en jongerenorganisaties. Ook hier zijn de bestaande netwerken van de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap Erfgoedcel een goede ingang.

Ondersteuning van vrijwilligers

Er is al een sterke vrijwilligerswerking rond onroerend erfgoed in de gemeenten en een goede samenwerking tussen gemeenten en vrijwilligers. Vrijwilligers houden zich bezig met inventariseren, ontsluiting en publiekswerking, onder andere het organiseren van Open Monumentendag. Deze werking blijft dan ook de verantwoordelijkheid van de gemeenten, die daarvoor samenwerking kunnen aangaan met Herita.

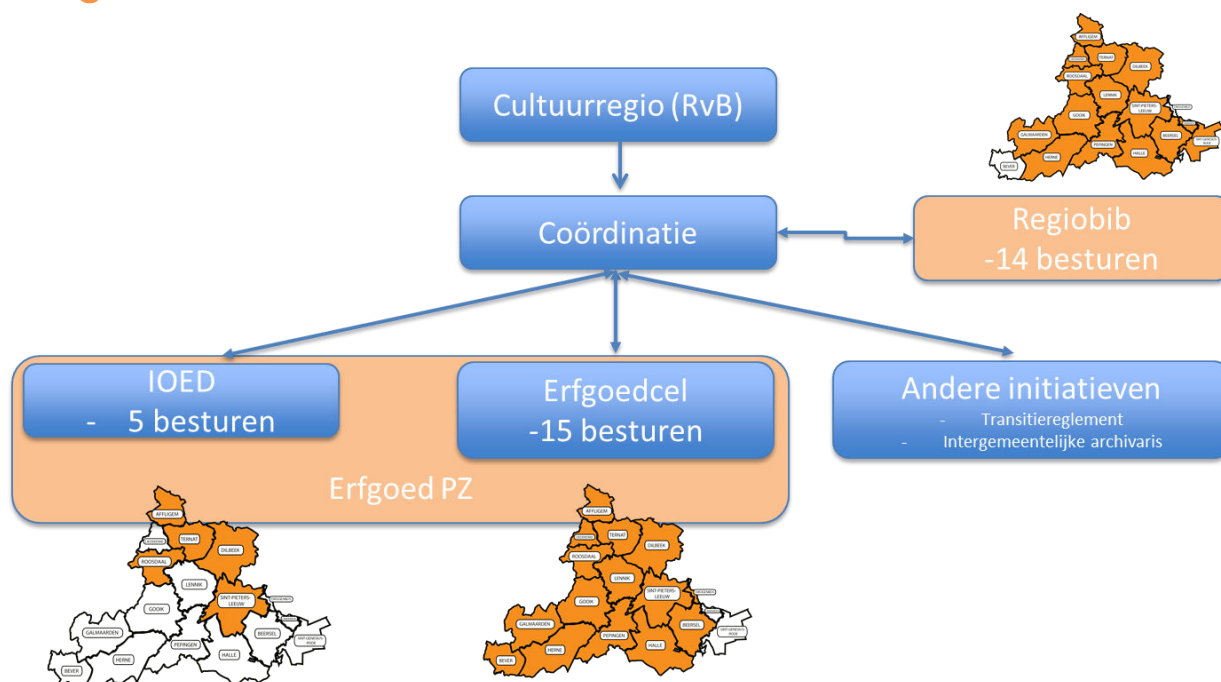
Veel vrijwilligers zetten zich zowel voor het roerende als voor het onroerende erfgoed in. Door de werking van de Erfgoedcel krijgen de vrijwilligers al ondersteuning op allerlei vlak, onder andere rond management en organisatie, communicatie en netwerking.

De vrijwilligers hebben aangegeven dat ze vooral behoefte hebben aan inhoudelijke ondersteuning. Ze hebben vaak vragen over inventarisatie, het vinden van informatie en over de manier waarop zij hun deskundigheid en ervaring het best kunnen inzetten voor het behoud en de ontwikkeling van het onroerende erfgoed.

Juist omdat de IOED gaat werken in nauwe samenhang met de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap, waarin vrijwilligers eveneens een belangrijke rol spelen, zal de IOED zich toeleggen op de inhoudelijke ondersteuning van vrijwilligers. Dit gebeurt door het beschikbaar stellen van informatie op de website van de IOED (zie doelstellingen 1.1, 2.1, 4.1 en 4.4), door het aanbieden van vorming in samenwerking met partners en door antwoord te geven op vragen van vrijwilligers, die de gemeente zelf niet kan beantwoorden. De gemeenten blijven het eerste aanspreekpunt voor vrijwilligers. In samenwerking met gemeenten zal de IOED specifieke projecten van vrijwilligers inhoudelijk ondersteunen.

De IOED betreft vrijwilligers actief bij actuele thema's en beleidsvragen via het klankbord (zie organisatiestructuur). Dit komt twee maal per jaar bijeen. Hier worden actuele thema's inhoudelijk toegelicht en kunnen vrijwilligers en professionals met elkaar in debat gaan en adviezen geven aan de IOED. Op deze manier vergroten de vrijwilligers hun eigen kennis, delen deze met anderen en leveren zij een waardevol aandeel in de werking van de IOED.

Organisatiestructuur

Binnen de structuren van de Cultuurregio functioneren

1. Een **stuurgroep** van bevoegde schepenen en ambtenaren van de vijf gemeenten, het Regionaal Landschap en een lid van het dagelijks bestuur van de Cultuurregio. Deze stuurgroep volgt alle aspecten van de werking van de IOED nauw op, zoals dossiers waar de IOED bij betrokken is, ontwikkelingen in de gemeenten waar de IOED op zou moeten of kunnen inspelen en andere lopende zaken, die voor het onroerend erfgoedbeleid in de gemeenten van belang zijn. De medewerker van de IOED bereidt deze vergaderingen voor en woont ze altijd bij, de coördinator woont ze bij als dat nodig is. Deze werkgroep is het hart van de dagelijkse werking van de IOED.
2. De **Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst**. Deze bestaat uit een coördinator (0,1 vte), die tevens de coördinator van de Cultuurregio is, een medewerker onroerend erfgoed (1 vte), een administratief medewerker (0,05 VTE) en een projectmedewerker (0,2 VTE). Met het Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei wordt een intense samenwerking aangegaan in kader van de verwezenlijking van de landschapsdoelstellingen.
3. Het klankbord, waar de betrokkenen bij de IOED - vrijwilligers, de Cultuurregio en het Regionaal Landschap - spreken over actuele thema's rond onroerend erfgoed en advies geven over beleidslijnen. Het klankbord vervult de rol van denktank en adviseur voor zowel de Erfgoedcel als de IOED en komt twee maal per jaar bijeen, met afzonderlijke sessies voor Erfgoedcel en IOED.

Samenstelling en competenties team

De vijf gemeenten die deel uitmaken van de IOED streven ernaar dat de medewerkers van de IOED complementair werken in een team, zowel inhoudelijk als qua vaardigheden en competenties en dit in overeenstemming met het personeelsbeleid van de Cultuurregio. De IOED zet een ervaren coördinator (algemeen coördinator van de Cultuurregio) in, die medewerkers kan coachen, die instaat voor contacten met het bestuur van de Cultuurregio en afstemming met partners, in de eerste plaats de Erfgoedcel en het Regionaal Landschap. De inzet van een ervaren medewerker van het Regionaal Landschap versterkt de inhoudelijke competenties rond landschap en de contacten met gemeenten hierover. De werking rond landschap zal immers voortborduren op de bestaande samenwerking tussen gemeenten en het Regionaal Landschap. De provinciaal archeoloog van Vlaams-Brabant zal op diverse terreinen inhoudelijke ondersteuning bieden.

Profiel medewerker onroerend erfgoed

De medewerker onroerend erfgoed beheerst de drie componenten van de werking (archeologie, landschap en bouwkundig erfgoed). Hij of zij is master in monumenten- en landschapszorg, bij voorkeur met een bachelor of master in de archeologie. Gezien de ondersteunende, adviserende, bemiddelende en sensibiliserende rol van de IOED beschikt de beoogde medewerker over de volgende competenties en vaardigheden:

- Initiatief nemen en ondernemen
- Oplossingsgericht denken
- Communicatief sterk
- Samenwerken
- Concreet en doelgericht werken
- Een visie kunnen vormen vanuit de praktijk

Toelichting bij de begroting³⁸

De inkomsten van de IOED bestaan uit

- De subsidie van het Vlaams Gewest – 85.000 € + 3000 € (geschatte extra bijdrage)
- De bijdragen van de 5 gemeenten, 0,20 € /inwoner, totaal 23.536,8 €
- De bijdragen van de provincie: 8500 € (geschat)
- Pro memorie bijdragen
 - o van het Regionaal Landschap een landschapsmedewerker helpt mee de landschapsdoelstellingen te bereiken
 - o Gebruik van lokalen van JC Castelhof (het beoogde kantoor van de Cultuurregio en eigendom van de gemeente Dilbeek) voor vergaderingen, opslag, gebruik faciliteiten, etc.
 - o Lokalen en materiaal die de 5 gemeenten ter beschikking stellen van de medewerkers van de IOED, bv. als zij ter plaatse meewerken aan bepaalde dossiers.

De uitgaven bestaan uit

- Personeel
 - o 0,1 vte coördinator op A-niveau
 - o 1 vte medewerker onroerend erfgoed op A-niveau
 - o 0,2 vte projectmedewerker op b-niveau
 - o 0,05 vte administratief medewerker
- Huisvesting en ict
- Werkingskosten
- Communicatie

Voor promotie en evenementen is een klein bedrag opgenomen. Promotie gebeurt vooral via PajotZenneMagazine, de kosten daarvan dragen het Regionaal Landschap en de Erfgoedcel. Evenementen, zoals Open Monumentendag, worden grotendeels bekostigd door de gemeenten zelf en gecoördineerd door de IOED.

Uitgaven van de gemeenten zelf voor onroerend erfgoedbeleid, zoals opgenomen in hun meerjarenbegroting, staan niet vermeld in deze be

³⁸ Het begrotingsdocument is niet in de beleidsplan vervat, maar is een apart document.

Bijlagen

1. Swot-correlatiematrix

Sterktes	Kansen	Conclusies
Sterk verankerde, open IOED-werking	Groot engagement van gemeentebesturen voor ontwikkeling van een onroerend erfgoedbeleid Multiperspectiviteit als brug tussen de verschillende gemeentelijke diensten	Gemeentelijk beleid verder consolideren en versterken
Succesvolle projecten	Verschiedende projecten in andere beleidsdomeinen Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, plattelandsontwikkeling	Geïntegreerde, multidisciplinaire aanpak van onroerend erfgoed, afgestemd met andere domeinen
Meerwaarde door expertise	Aandacht voor archeologie bij herinrichting/versterking van landschappelijk weefsel in en rond de dorpskernen Aandacht voor erfgoed en erkenning van de meerwaarde in het proces van kernversterking begint door te sijpelen	Binnen brengen van erfgoedexpertise tijdens processen van landschapsherinrichting en/of kernversterking

Creatie van een lokaal en regionaal draagvlak door netwerken	Andere gemeenten binnen de cultuurregio zien de meerwaarde van een IOED in en bereiden een aanvraag tot oprichting van een IOED voor wat kansen biedt voor een nog sterkere erfgoedzorg in de regio	Synergie creëren in draagvlakversterking en –verbreiding, onder andere samenwerking met vrijwilligers, met Erfgoedcel en Regionaal Landschap
Uitgestippeld archeologisch beleid	Authentiek landschap met zeer diverse erfgoedlagen	
Succesvolle inventarisatieprojecten rond funerair erfgoed, kapellen en inventaris onroerend erfgoed	Actieve erfgoedverenigingen met oog voor onroerend erfgoed	Implementatie van basiswerk van de erfgoedverenigingen in het gemeetnelijk beleid
Waarderingstrajecten opgestart	Authentiek landschap met zeer diverse erfgoedlagen Aandacht voor archeologie bij herinrichting/versterking van landschappelijk weefsel in en rond de dorpskernen Aandacht voor erfgoed en erkenning van de meerwaarde in het proces van kernversterking begint door te sijpelen	Erfgoed op een gefundeerde manier verankeren in het hedendaagse landschap
Sterke interne verankering met erfgoedcel PZ	Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, platte-landsontwikkeling	Synergie creëren in draagvlakversterking en –verbreiding, onder andere samenwerking met vrijwilligers, met Erfgoedcel en Regionaal Landschap
Inhoudelijke verankering bij de werking rond landschap (Regionaal Landschap) en cultureel erfgoed (cultureel erfgoedconvenant)	Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, platte-landsontwikkeling	Sensibiliseren van inwoners in samenwerking met Regionaal Landschap en Erfgoedcel

Sterktes	Bedreigingen	Conclusies
Sterk verankerde, open IOED-werking	Archeologie blijft weinig aandacht krijgen binnen het gemeentelijk beleid	Vanuit de bestaande verankering van de IOED wordt een draagvlak voor een archeologische bewustwording gecreeërd
Succesvolle projecten	Naast de agrarische architectuur zien we de tendens dat ook de 20ste-eeuwse architectuur onder druk komt te staan	Verder uitwerken van inventarisatietrajecten
Meerwaarde door expertise	Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte	Expertise uitbreiden naar bredere gebiedsdekkende trajecten
Creatie van een lokaal en regionaal draagvlak door netwerken	Grote in- en uitstroom van nieuwe inwoners, die weinig voeling hebben met het onroerend erfgoed van de gemeenten	Zoektocht naar verankering bij nieuwe bevolkingsgroepen aan de hand van nieuwe omgangsvormen met ons onroerend erfgoed met aandacht voor het gemeenschapsleven door middel van partnerschappen
Uitgestippeld archeologisch beleid	Archeologie blijft weinig aandacht krijgen binnen het gemeentelijk beleid Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte	Implementatie van een gedragen archeologisch beleid
Waarderingstrajecten opgestart	Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte	Waarderingstrajecten met aandacht voor een goede verankering van de erfgoedwaarde in het stedelijk weefsel van de toekomst

Sterke interne verankering met erfgoedcel PZ	Niet aangesloten besturen binnen de cultuurregio hebben nog weinig aandacht of expertise over omgang met waardevol niet-beschermde erfgoed	Erfgoedcel als verbindend element bij de niet-aangesloten besturen van de cultuurregio
Inhoudelijke verankering bij de werking rond landschap (Regionaal Landschap) en cultureel erfgoed (cultureel erfgoedconvenant)	Grote in- en uitstroom van nieuwe inwoners, die weinig voeling hebben met het onroerend erfgoed van de gemeenten	Aansluiting bij nieuwe culturen door hun verhaal mee op te nemen in het proces van herbestemming

Zwaktes	Kansen	Conclusies
Groot takenpakket voor eenmansdienst	Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, platte-landsontwikkeling Sterk netwerk Sterke vrijwilligerswerking	Samenwerkingsverbanden aansterken opzoeken
Werking van de IOED brengt druk op bestaande gemeentelijke diensten	Authentiek landschap met zeer diverse erfgoedlagen	Gemeentelijk beleid verder consolideren en versterken
Grotere projecten brengt druk op de ondersteuningsfunctie	Verschillende projecten in andere beleidsdomeinen	Prioriteiten stellen in functie, vertrekken van ondersteunende rol, wanneer projecten sluiten we aan, starten niet zelf op. Partnerschappen opzoeken
Adviezen bouwkundig erfgoed blijven vaak ad hoc, dossier per dossier	Verschillende projecten in andere beleidsdomeinen Aandacht voor archeologie bij herinrichting/versterking van	Verankering van IOED in bovenlokale trajecten

	landschappelijk weefsel in en rond de dorpskernen Aandacht voor erfgoed en erkenning van de meerwaarde in het proces van kernversterking begint door te sippelen	
De IOED krijgt moeilijk ingang in gebiedsdekkende gemeentelijke trajecten	Zie boven	/
Uitvoering archeologisch beleid	Groot engagement van gemeentebesturen voor ontwikkeling van een onroerend erfgoedbeleid	Vanuit de bestaande verankering van de IOED wordt een draagvlak voor een archeologische bewustwording gecreeërd
Sensibilisering is een traag proces	Groot engagement van gemeentebesturen voor ontwikkeling van een onroerend erfgoedbeleid	Er moet verder ingezet worden op het sensibiliseren van burgers over de waarde van waardevol niet-beschermd erfgoed
De werking van de IOED blijft weinig zichtbaar	Goede samenwerkingsverbanden in de streek op allerlei terreinen, zoals toerisme, landschap, cultureel erfgoed, wonen, plattelandsontwikkeling	Er moet gericht ingezet worden op communicatie en zichtbaarheid van de werking vanuit de bestaande regiokanalen

Zwaktes	Bedreigingen	Conclusies
Groot takenpakket voor eenmansdienst Grotere projecten brengen druk op de ondersteuningsfunctie	Archeologie blijft weinig aandacht krijgen binnen het gemeentelijk beleid	Prioriteiten stellen in werking
Werking van de IOED brengt druk op bestaande gemeentelijke diensten	Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte Na de agrarische architectuur zien we de tendens dat ook de 20ste-eeuwse architectuur onder druk komt te staan	Tendensen in kaart brengen en prioriteiten leggen
Adviezen bouwkundig erfgoed blijven vaak ad hoc, dossier per dossier	Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte	Sensibilisering intern
De IOED krijgt moeilijk ingang in gebiedsdekkende gemeentelijke trajecten	Toename van druk op bestaand weefsel en open ruimte	Sensibilisering intern, inzetten op partnerschappen
Uitvoering archeologisch beleid	Archeologie blijft weinig aandacht krijgen binnen het gemeentelijk beleid	
Sensibilisering van burgers is een traag proces	Naast de agrarische architectuur zien we de tendens dat ook de 20ste-eeuwse architectuur onder druk komt te staan	Gefaseerd en gericht uitvoeren. Van meest naar minst bedreigd

De werking van de IOED blijft weinig zichtbaar	Niet aangesloten besturen binnen de cultuurregio hebben nog weinig aandacht of expertise over omgang met waardevol niet-beschermd erfgoed	Regiocommunicatie opstarten
--	---	-----------------------------

2. Beschrijving van het planningsproces

In 2019 werd gestart met de evaluatie en update van het huidige beleidsplan voor de periode 2021-2026. Gezien de sterke interne verankering van de IOED met de erfgoedcel PZ werd dit proces zo veel mogelijk samen doorlopen. Daarbij ging de aandacht naar de interne en externe organisatie van de diensten tijdens verschillende overlegmomenten. De resultaten van de beleidsplanning werden regelmatig teruggekoppeld naar de Raad van Bestuur en de stuurgroep van de IOED waar opmerkingen werden geformuleerd die verder in het proces werden verwerkt. Ook andere stakeholders zoals de stuurgroep, partnerorganisaties, erfgoedgemeenschappen en vrijwilligers werden actief betrokken in dit proces.

Aangezien de Erfgoedcelwerking en de Onroerend Erfgoeddienst binnen de projectvereniging beide een nieuwe beleidsplan opstellen voor de beleidsperiode 2021-2026, liep het merendeel van het planningsproces gelijk en was de methodiek eveneens gelijkend. Het gecombineerde planningsproces voor beide deelwerkingen ziet er als volgt uit:

Beleidsplanning			
nr	Onderdeel	aanpak	timing
	INHOUDELIJKE UITWERKING		
1	Stakeholdersanalyse	Oefening op basis van vorige stakeholdersanalyse	jan/19
2	Missie en Visie	Interne oefening	apr/19
		Bespreking met Raad van Bestuur	jun/19
3	Omgevingsanalyse: evaluatie van de organisatie	Evaluatie van het huidige beleidsplan: interne oefening (op basis van gebeurde evaluaties)	mrt/19
		Externe evaluatie: themas en evaluatoren te bepalen - zowel digitaal (breed) als telefonische	april-mei 2019
	Omgevingsanalyse: Noden van het erfgoed	Bevraging binnen bestaande netwerken: vrijwilligers, heemkringen, educatieoverleg, rvb, ... *	maart - sept 2019
		Bevraging gemeenten: gebundelde gemeentebezoeken (opvolging te bespreken?JUNI)	feb/19
	Omgevingsanalyse: noden van de erfgoedgemeenschappen (en brede doelgroepen)	Update van de huidige omgevingsanalyse (erfgoed)actoren (p51-58)	zomer 2019
		Bevraging binnen bestaande netwerken: vrijwilligers, heemkringen, educatieoverleg, rvb, ... *	mei-juni 2019
		samenkomst denktank: Oefening denktank (versch personen vertegenwoordigen brede achtergrond)	mei/19
		Bevraging: selectie van personen (specifieke sectoren/brede groep/visionairs):	mei - juni 2019
	Omgevingsanalyse: maatschappelijke ontwikkelingen	Trendanalyse: interne oefening	mrt/19
	Omgevingsanalyse: regionale tendensen	Cultuurregioverhaal, samenwerking en visies bibs, cc's,...	maart - juni 2019
	Omgevingsanalyse: cijfermateriaal	Gegevens per gemeente updaten, opmaken samenvattende statistieken + actoren in kaart up t	zomer 2019
	Omgevingsanalyse: bundelen in 1 beknopt document	Gevatte analyse van de noden (evolutie in vglng met vorige - prioritisering)	zomer 2019
4	Swotanalyse	Intern Overleg: vanuit omgevingsanalyse: eerste aanzet voor sterktes, zwaktes, bedreigingen e	zomer 2019
5	Doelstellingen formuleren	Regionale doelstelling en tendensen aan elke gemeente bezorgen ifv BBC	jun/19
		Denktank: swotoefening: aanvullen S, W, O, T en samenplaatsen en oplossingen zoeken, doelst	Begin sep 2019
		Interne oefening: doelstellingen vanuit swot: strategisch tot operationeel	Begin 2019
		voorlopige doelstellingen afstemmen op RVB (door lid denktank van rvb)	sep/19
		doelstellingen bezorgen aan gemeenten voor BBC	eind sep/19
6	Indicatoren formuleren	Interne oefening	okt/19
7	Meerjarenplanning VTE's opmaken	Voorstel - interne bespreking	okt/19
8	Begroting opmaken	Voorstel - interne bespreking	okt/19
9	Eindredactie	Intern - externe nalezer	nov/19
10	Lay-out	Intern ism vormgever	nov/19
	WETTELIJKE PROCEDURE		
11	Beleidsplan op rvb		eind nov 2019
12	Beleidsplan naar gemeenteraden		dec/jan 2019

Planningsgroep

De planningsgroep bestond uit:

- Gemeente Affligem
 - o Luc Van de Putte, afdelingshoofd cultuur
 - o Rita Nevens, dienst ruimtelijke ordening
- Gemeente Dilbeek
 - o Laurent Coppens, Team Wonen en ondernemen
 - o Henk Vande Velde, Team Kennis
- Gemeente Roosdaal
 - o Pieter Geerts, dienst ruimtelijke ordening
 - o Koen Arijs, dienst vrije tijd
- Gemeente Sint-Pieters-Leeuw
 - o Kristien Van Hecke, dienst toerisme en erfgoed
 - o Erik Wuyts, dienst ruimtelijke ordening
- Cultuurregio Pajottenland en Zennevallei
 - o Koen Demarsin, coördinator Cultuurregio PZ
 - o Thomas D'hoker, erfgoedconsulent IOED PZ
 - o Karen Van Buggenhout, erfgoedconsulent erfgoedcel PZ
 - o Annelien Noppe, coördinator erfgoedcel PZ
 - o Birgit Scheys-Thys, projectmedewerker erfgoedcel PZ
- Regionaal Landschap Pajottenland en Zennevallei
 - o Anneleen Vanderputten, medewerker erfgoed

3. Geraadpleegde literatuur

- Antrop, Marc, Elke Rogge e.a. Onderzoeksopdracht provincie Vlaams-Brabant: historisch-geografische studie Pajottenland (Universiteit Gent, 2003)
- Belicht: het Pajottenland historisch-geografisch bekeken, Provincie Vlaams-Brabant (2004) Cultureel-erfgoedbeleidsplan 2015-2019, Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei Doorgelicht: het Pajottenland historisch-geografisch bekeken, Provincie Vlaams-Brabant (2004) Franssens, Marcel Historische nederzettingsspatronen in Pajottenland en Zennevallei (2014).
- Geoportaal Onroerend Erfgoed, <https://geo.onroerenderfgoed.be> Pajottenland, een land om lief te hebben, Werkgroep Pajottenland (2007). Ruimtelijk Structuurplan Vlaams-Brabant (2004)
- Uitgelicht: het Pajottenland historisch-geografisch bekeken, Provincie Vlaams-Brabant (2006)
- Van Camp, Bart (Archeologie in Gooik, een tocht van 50.000 jaar door onze gemeente (Gooik 2014) Van Camp, Bart, '5000 jaar landschap van het Pajottenland', in: Tijdschrift van Heemkundige Kring van Gooik (2014-2015)
- Van klein landschapselement tot landgoed: erfgoedverenigingen en landschapsbeheer, VCM (2006) Van Liedekerke, Maurits Pajottenland (1999)